

Drogfri tid

En undersökning av ungdomars vanor och attityder till fritid och droger

När vuxna diskuterar ungdomars drogvanor är det ofta utifrån vad de tror att ungdomar tycker eller tänker. Det gäller även när man ska ta ställning till det drogförebyggande arbetet. För att kunna möta de behov och önskemål som barn och unga har, måste vuxna bli bättre på att lyssna på vad de själva har att säga.

Barnombudsmannen har tack vare ett samarbete med kommittén Mobilisering mot narkotika fått möjlighet att fråga ungdomar om deras vanor och attityder till fritid och droger.

Resultaten av denna undersökning visar att tillgängligheten på droger har stor betydelse för i vilken utsträckning de missbrukas. Förebilder är viktiga, inte minst föräldrarna. Inflytande i vardagen och i vilken utsträckning man kan påverka sin fritid är också faktorer som påverkar användningen av droger.

Med denna rapport vill vi lyfta fram vad som kan bidra till att man inte prövar alkohol eller narkotika och vad unga vill göra på sin fritid.

www.bo.se

Drogfri tid

En undersökning av ungdomars vanor och attityder
till fritid och droger

Rapporten är framtagen av Barnombudsmannen och finansierad av Mobilisering mot narkotika.

ISBN 91-87448-09-2
ISSN 1652-0157

Barnombudsmannen

Postadress: Box 22106, 104 22 Stockholm

Besöksadress: Norr Mälärstrand 6

Telefon: 08-692 29 50

Fax: 08-654 62 77

E-post: bo@bo.se

Webbplats: www.bo.se

Innehåll

Förord.....	5
Sammanfattning	7
Undersökning	7
Syfte	7
Resultat av studien.....	7
Inledning	9
Metod.....	10
Klassrumsenkät.....	10
Vilka har svarat?.....	10
Representativitet.....	10
Slumpmässigt urval	10
Frågor.....	10
De svarandes bakgrund	10
Ålder och ursprung.....	10
Familj och boende	11
Föräldrarnas utbildning.....	11
Samband och skillnader.....	11
Ungdomars åsikter om narkotika, alkohol och fritid.....	12
Narkotika och alkohol, vanor och attityder	12
Alkohol	16
Fritiden	28
Sammanfattande slutsatser.....	38
Käll- och litteraturförteckning.....	42
Offentligt tryck.....	42
Litteratur	42
Övriga källor.....	42
Bilagor.....	43
Tabeller till undersökningen om ungdomars åsikter om fritid, alkohol och narkotika, 2005.....	43
Bakgrundsfaktorer	55
Jämförelse med andra statistiska källor.....	58

Förord

När vi vuxna diskuterar ungdomars drogvanor är det ofta utifrån vad vi tror att ungdomar tycker eller tänker. För att på ett bra sätt kunna möta de behov och önskemål som barn och unga har, måste vi bli bättre på att lyssna på vad de själva har att säga. Arbetet mot droger kan bli mycket effektivare om vi utgår från barns och ungas synpunkter och erfarenheter.

I Barnombudsmannens årsrapport till regeringen 2005, *Öppna för gränser*, redovisade vi ungas synpunkter på tobak, alkohol och narkotika och vad föräldrar bör göra för att stötta sina barn så att de inte använder droger av något slag. Unga är öppna för att föräldrar ska sätta gränser. En stor majoritet tycker dessutom att föräldrar inte ska bjuda på sprit eller själva bli fulla när barnen är med. Föräldrar ska bry sig om sina barn. De resultat som redovisades i årsrapporten var från en enkätundersökning i Barnombudsmannens kontakt-klasser runt om i landet.

I denna undersökning, som finansierats av kommittén Mobilisering mot narkotika, har vi fått möjlighet att fråga ungdomar om deras vanor och attityder till fritid och droger. Denna undersökning är statistiskt representativ. Det är 881 ungdomar som svarat på en klassrumsenkät. De som svarat går i årskurs 8 i grundskolan och i andra året på gymnasiet.

Undersökningen bekräftar att ungdomar helst vill umgås med kompisar på fritiden. Det är därför viktigt att det finns ställen där man kan träffas och att dessa ställen är drogfria. Idrott är en vanlig aktivitet för pojkar i tonåren medan flickor även ägnar tid åt olika kulturaktiviteter. Flickor uppger ofta tidsbrist som skäl för att inte kunna göra vad man vill på fritiden. Detta har även beskrivits av många tonårsflickor i samband med olika möten som Barnombudsmannen haft. En del flickor avstår till exempel från att delta i idrott på grund av tidsbrist.

En mycket stor majoritet av ungdomarna som svarat på enkäten (84 procent) uppger att de inte haft möjlighet att själva föra fram åsikter om vad de vill göra på fritiden till dem som bestämmer i kommunen eller stadsdelen där de bor. Men ett glädjande resultat är att de tonåringar som uppgivit att de kunnat föra fram sina åsikter om vad man vill göra på fritiden också till stor del tycker att beslutsfattarna har lyssnat på dem. Det är ett stort steg framåt att de kommuner/stadsdelar som ger möjlighet till inflytande även tar synpunkterna på allvar.

Kvar står dock det faktum att många unga inte anser att de får föra fram sina åsikter om vad man vill göra på sin fritid. Förhoppningsvis kan denna rapport bidra till att lyfta fram ungdomars perspektiv på alkohol, droger och fritidsmöjligheter. Barns och ungas eget perspektiv bidrar till att fördjupa den kunskap som vi redan har idag. Vi vuxna måste lyssna till barn och unga och inte anta att vi vet hur de vill ha det. De är experterna på hur det är att vara ung i dag.

Lena Nyberg
Barnombudsman

Sammanfattning

Undersökning

Under januari–februari 2005 fick 881 ungdomar i 40 klasser i årskurs 8 i grundskolan och andra året i gymnasiet besvara 36 frågor om sig själva, sin fritid och sina vanor och attityder till alkoholdrickande och testande av narkotika.

Syfte

I dag vet vi genom forskning ganska mycket om i vilken utsträckning barn och unga använder droger. Vi vet inte lika mycket om barns och ungas syn på varför de använder droger eller varför de väljer att avstå. Vi vill med denna studie ta reda på i vilka sammanhang en del väljer att avstå från narkotika och alkohol samt vilka faktorer som de själva anser påverkar dem i valet mellan att pröva eller avstå från alkohol och narkotika.

Genom denna studie hoppas vi kunna bidra med ytterligare kunskap som kan ha betydelse för arbetet med att motverka alkoholdrickande och narkotikatestande hos ungdomar.

Resultat av studien

Av de elever som inte provat narkotika angav en stor majoritet, 83 procent, *jag tar helt avstånd från narkotika* som orsak till att de inte provat narkotika. Att de avstår för att *det är farligt för hälsan* svarar 77 procent medan 49 procent svarar *det är olagligt*, större andel i åttan än i gymnasiet.

Av eleverna vill 48 procent *inte tappa kontrollen*, 44 procent anser att *de har en god självkänsla*, och 41 procent är *rädda för att bli beroende*. Att *föräldrarna varnat dem för narkotika* uppger 37 procent, med övervikt för åttorna.

Vi frågade dem som provat narkotika vad som skulle kunna få dem att avstå från att prova igen. De vanligaste svaren är *jag ångrar att jag provat* och *vill aldrig göra det igen* och *det var ingen intressant erfarenhet*, som fick 35 procent vardera. En fjärdedel svarar att de skulle avstå om *det var svårt att få tag på narkotika*.

Nästan en av fyra av ungdomarna svarar *kunskap om att det är farligt* och lika stor andel skulle avstå om *jag trivdes med livet*.

Av de elever som svarar att de inte dricker alkohol svarade två tredjedelar av dessa att *alkohol är farligt för hälsan*, 54 procent att de avstår för att *föräldrarna vill det*, avsevärt färre gymnasister. Hälften av de svarande hävdar att de har *god självkänsla* och 46 procent att de *inte vill tappa kontrollen* medan 44 procent svarar att de vågar göra det de vill utan alkohol. Att de avstår från alkohol för att de *idrottar* uppger 37 procent, med en tydlig övervikt för pojkarna.

På frågan vad som skulle få de som svarade att de dricker att avstå från alkohol var det vanligaste svaret att *alkohol var svårare att få tag på*, vilket 44 procent av dessa ungdomar uppger, avsevärt fler flickor än pojkar. Att de skulle avstå om deras *kompisar slutade dricka* uppger 34 procent, 28 procent uppger att *ingen langade*. En femtedel uppger *prishöjning* och lika många *poliskontroller bland ungdomar*. I grundskolan angav signifikant fler ungdomar alternativen att *smuggelsprit inte fanns att få tag i*, *förbud från föräldrarna*, att

jag hade bättre självkänsla, att mina föräldrar hade koll på mig när jag kom hem, att fler vuxna nattvandrade.

Narkotika

Ungdomarna visar ett mycket klart avståndstagande från narkotika. Endast 5 procent anser att fritidsaktiviteter inte behöver vara narkotikafria. Den stora majoriteten är emot narkotika för att de anser att narkotika är farligt för hälsan, olagligt, inte borde finnas och för att man inte förstår varför man ska ta narkotika.

Av den här undersökningen framgår att 5 procent i årskurs 8 och 11 procent i gymnasiet andra årskurs har testat narkotika. Fler än fyra femtedelar svarar att de helt tar avstånd från narkotika. Att testa narkotika är en engångsföreteelse för en del ungdomar som gjort det.

Alkohol

Ungdomar har roligt utan alkohol i enkla sammanhang medan det kan vara svårare att roa sig offentligt utan alkohol. Trots att det är förbjudet för personer under 20 år att köpa alkohol på Systembolaget och för personer under 18 år att bli serverade alkohol eller köpa folköl anger ändå fler än hälften och framför allt de äldre ungdomarna att de faktiskt dricker alkohol.

Äldre ungdomar eller unga vuxna förser i stor utsträckning de yngre med alkohol. Många skulle avstå från alkohol om den vore mer svårtillgänglig. Alkoholintaget ökar med åldern.

Fritiden

På fritiden vill ungdomar helst umgås med kompisar. De träffas oftast hemma hos varandra men skolan är också en viktig fritidsarena. Det är viktigt att sporta, träna och idrotta. Idrottande är ofta ett skäl att avstå från alkohol och narkotika.

Tidsbristen är det vanligaste hindret för ungdomar att göra det de vill på fritiden. Ungdomars inflytande över kommunala fritidsbeslut är lågt.

Föräldrar

Föräldrarna är den viktigaste förebilden för ungdomarna. Vi kan konstatera att regler om narkotika är viktiga inom familjen liksom regler kring rökningen. Alkoholen tycks enligt ungdomarna kräva regler i betydligt mindre utsträckning.

Ungdomarna anser vidare att de påverkas av information i skolan och även av radio och TV i stor utsträckning.

Inflytande över fritiden

Ungdomar tillfrågas sällan av kommuner i samband med att fritidsfrågor diskuteras och planeras. I de fall de faktiskt får uttrycka sina åsikter respekteras de i stor utsträckning av beslutsfattarna.

Inledning

Barnombudsmannen arbetar under verksamhetsperioden 2004–2005 med barns och ungas rätt till en stimulerande, trygg och drogfri miljö och uppväxt som ett särskilt tema. Vi har under 2004 bland annat genomfört två rundabordssamtal, en forskarkonferens och en studie om ungdomars drogvanor och attityder genom våra kontaktklasser. Denna studie redovisades i Barnombudsmannens årsrapport 2005, *Öppna för Gränser*.

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) är en central utgångspunkt i Barnombudsmannens uppdrag att företräda barn och unga. Vi ska vidare bevaka hur barnkonventionen efterlevs i samhället och föreslå förbättringar. FN:s kommitté för barnets rättigheter uttryckte under våren 2005 en oro över att missbruket av tobak, alkohol och narkotika bland unga i Sverige fortfarande är utbrett samtidigt som man uppmanade Sverige att fortsätta sina ansträngningar för att motverka missbruket.

En nationell narkotikahandlingsplan antogs av riksdagen i januari 2002. Mobilisering mot narkotika, narkotikapolitisk samordning, som samtidigt inrättades för att genomföra handlingsplanen, har som ett av sina tre huvudbudskap att färre ungdomar ska pröva och experimentera med droger.

Under våren 2004 inledde Barnombudsmannen och Mobilisering mot narkotika ett samarbete i syfte att gemensamt verka för en drogfri uppväxt hos barn och unga. Barnombudsmannen har nu genomfört en riksrepresentativ enkätundersökning i årskurs 8 och andra året på gymnasiet som finansierats av Mobilisering mot narkotika.

Barnombudsmannen anser att forskning med fokus på barn och unga i större utsträckning bör vända sig till barn och unga som informanter. Barn och unga är de främsta experterna på sina egna liv, sin utveckling, sina känslor, tankar och behov. För att få en fördjupad bild av effekten av olika preventionsmetoder är det viktigt att forskare använder barn och unga som informanter i den preventionsforskning som bedrivs med fokus på barn och unga. Därför vänder vi oss här till ungdomar för att få deras bild av alkohol och narkotika.

Vi vill med denna studie ta reda på i vilka sammanhang en del väljer att avstå från narkotika och alkohol samt vilka faktorer som de själva anser påverkar dem i valet mellan att pröva eller avstå från alkohol och narkotika.

Här presenterar vi resultaten av undersökningen, som finansierats av Mobilisering mot narkotika, genomförts av undersökningsinstitutet GFK Sverige AB och utarbetats, analyserats och kommenterats av Barnombudsmannen.

Metod

Klassrumsenkät

Barnombudsmannen har under januari–februari 2005 genom en klassrumsenkät frågat ungdomar i årskurs 8 i grundskolan och andra året i gymnasiet om deras åsikter om sin fritid och en drogfri uppväxtmiljö. Undersökningen har gjorts i samarbete med Mobilisering mot narkotika och genomförts av ett undersökningsinstitut.

Vilka har svarat?

Sammanlagt 881 ungdomar i 40 klasser har svarat på frågorna. 394 är pojkar och 470 är flickor, 427 går i åttan i grundskolan och 430 i tvåan på gymnasiet. Fler flickor har alltså svarat på enkäten och det är i gymnasiet som flickorna dominerar. 17 av de svarande har inte uppgett kön. 24 har inte uppgett i vilken årskurs de går.

Representativitet

Sammanlagt 40 klasser ingår i urvalet, 20 klasser från årskurs 8 och 20 klasser från andra året på gymnasiet. En representativ spridning av klasser proportionellt med antalet ungdomar i 14 respektive 17 års ålder i sju olika indelningar av landet har genomförts. Indelningarna är Götaland, Svealand, Norrland, Stockholm, Göteborg, Malmö samt mindre städer.

Slumpmässigt urval

Ett slumpmässigt urval av 20 kommuner har gjorts enligt ovanstående struktur. I varje utvald kommun har en klass från årskurs 8 och en klass från andra året på gymnasiet slumpmässigt valts ut. I det fall en utvald kommun inte har någon gymnasieskola har den närmaste kommunen i samma område valts. Tanken bakom detta är att försöka få en så liten skillnad som möjligt mellan utvalda kommuner för årskurs 8 och andra året på gymnasiet.

Frågor

Frågorna bestod av nio bakgrundsfaktorer och 27 frågor om vanor och attityder till fritid och droger varav två frågor hade öppna svarsalternativ. Se bilagor.

De svarandes bakgrund

Bakgrundsfaktorer är kön, ålder, årskurs, födelseland, familjesituation, boende, funktionshinder och respektive förälders utbildning.

Ålder och ursprung

De flesta i årskurs 8 är 14 år, men sex elever är 13 år, 84 elever är 15 år och 13 är 16 år. I gymnasiet är de flesta, 320 elever, 17 år, men 87 är 18 år och 12 elever har fyllt 19 år och tio är endast 16 år.

Nio av tio, 90 procent, av de tillfrågade svarar att de är födda i Sverige, 17 procent av de tillfrågade svarar att de har en mamma född i utlandet och 16 procent att de har en pappa född utomlands.

Familj och boende

Av de svarande bor 65 procent med bägge sina föräldrar, 10 procent bor växelvis hos mamma och pappa, 15 procent med bara mamma, 4 procent med pappa och 4 procent på annat sätt.

Två tredjedelar bor i småhus, var tionde i bostadsrättslägenhet och var femte i hyreslägenhet. Nio av tio elever svarar att de inte har något funktionshinder, 6 procent att de har funktionshinder medan 4 procent inte svarar på frågan.

Föräldrarnas utbildning

På frågan om mammans högsta utbildning svarar 29 procent universitet eller högskola. Var femte elev svarar att mamman har yrkesutbildning efter gymnasiet och 15 procent att mamman har gymnasieutbildning som högsta utbildning. Var tionde elev svarar att mamman inte gått ut grundskolan och 6 procent att grundskolan är högsta utbildning. Fler än var fjärde elev svarar "vet inte" varav flertalet går i grundskolan.

På frågan om pappans högsta utbildning fördelar sig svaren så att 27 procent uppger universitet eller högskola 16 procent uppger postgymnasial yrkesutbildning, 15 procent gymnasieskola, 8 procent grundskola och 2 procent ej gått ut grundskolan. Så många som 29 procent uppger att de inte vet och av dem går flertalet i årskurs 8.

Den stora andelen som svarar att de inte vet vilken utbildning deras föräldrar har, gör att variabeln inte kan användas som bakgrundsfaktor i analysen.

Kommentar

Svarsfördelningarna på frågorna om bakgrund (svensk eller utländsk), om familjeförhållandena, om hustypen man bor i och om man upplever sig ha ett funktionshinder som försvårar eller hindrar en att göra det man vill överensstämmer mycket väl med befolkningsstatistiken från Statistiska Centralbyrån och med andra statistiskt representativa urvalsundersökningar. Se bilaga.

I vårt urval är flickor överrepresenterade i den del som avser år 2 på gymnasiet. I årskurs 8 är det hälften flickor och hälften pojkar.

Samband och skillnader

I samtliga frågor har skillnader mellan årskurs 8 i grundskolan och årskurs 2 i gymnasiet tagits fram, liksom skillnader mellan könen. Om statistiskt säkerställda skillnader har framkommit redovisas dessa.

Alla frågor har ställts mot svaren på frågorna om narkotika provats respektive om narkotikafria aktiviteter önskats. Även här redovisas endast statistiskt säkerställda skillnader i förhållande till totalpopulationen.

Relationer mellan olika bakgrundsfaktorer och om ungdomarna har druckit alkohol har tagits fram. Dessa redovisas i samband med svaren på frågan om alkohol har druckits överhuvudtaget.

Ungdomars åsikter om narkotika, alkohol och fritid

Narkotika och alkohol, vanor och attityder

Narkotikatestande

Frågan "Har du provat narkotika?" ställdes till alla ungdomar som besvarade enkäten.

Har du provat narkotika?

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Ja	5	5	9	13	8
Nej	95	95	91	87	91
Ej svar	*	*	*	*	1
Totalt	100	100	100	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

De flesta, 91 procent av samtliga, svarar att de inte hade provat narkotika, fler i grundskolan än på gymnasiet. Av alla elever svarar 8 procent, (71 personer i urvalet) ja, en lägre andel i åttan än på gymnasiet.

Av dem som önskar narkotikafria aktiviteter uppger 96 procent i grundskolans årskurs 8 att de inte har provat narkotika. Av de pojkar som har utländsk bakgrund svarar 16 procent att de testat narkotika, vilket är en avsevärt större andel än bland samtliga svarande.

Kommentar

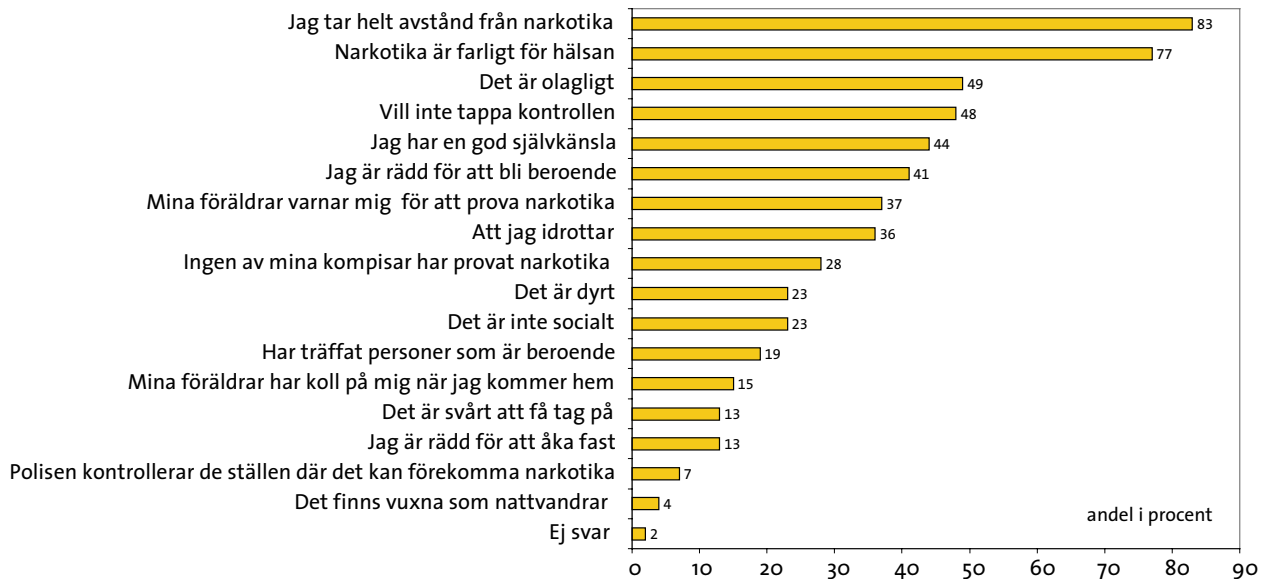
Av den här undersökningen framgår att 5 procent i årskurs 8 och 11 procent i år 2 på gymnasiet har testat narkotika. Av CAN:s drogvaneundersökning bland niondeklassare år 2004 framgår att 7 procent av både flickorna och pojkarna hade använt narkotika 2004.¹ Från 1989–2001 ökade användningen från 3 till 10 procent för att sedan sjunka till nuvarande nivå på 7 procent bland niondeklassare i Sverige.

Narkotika – farligt för hälsan och olagligt

Vi ville ta reda på varför ungdomar väljer att inte prova narkotika och ställde frågan "Vilka är orsakerna till att du inte provat narkotika?" Frågan ställdes till de 91 procent av eleverna i årskurs 8 och år 2 på gymnasiet som inte provat narkotika. De kunde kryssa för 17 givna svarsalternativ.

¹ Skolelevs drogvanor 2004. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, preliminär sammanfattning, 2004.

Vilka är orsakerna till att du inte provat narkotika?

Antal (procentbas) = 805, de som har svarat att de inte har provat narkotika. Flera alternativ kunde anges.

En stor majoritet, 83 procent, svarar *jag tar helt avstånd från narkotika*. Att de avstår för att *det är farligt för hälsan* svarar 77 procent medan 49 procent svarar *det är olagligt*, större andel i åttan än i gymnasiet

Av eleverna vill 48 procent *inte tappa kontrollen*, 44 procent anser att *de har en god självkänsla* och 41 procent är *rädda för att bli beroende*. Att *föräldrarna varnat dem för narkotika* uppger 37 procent, med övervikt för åttorna.

Kommentar

Det framgår att de 91 procent av ungdomarna som inte testat narkotika generellt har en tydlig negativ attityd till narkotika. De vet också att narkotika är farligt för hälsan och olagligt. Självkänslan och föräldrarna har också betydelse för att ungdomar inte testat narkotika. Samhällets entydigt negativa budskap via lagstiftning och informationsinsatser är sannolikt en viktig orsak till ungdomarnas avståndstagande från narkotika.

Ungdomarna anser att narkotika är hälsofarligt. I barnkonventionens artikel 24 lyder första meningen "Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering". Både alkohol och narkotika är ett hot mot ungdomars hälsa och utveckling och en risk för att utveckla ohälsa, vilket ungdomarna själva konstaterar när det gäller narkotika.

Många barn och ungdomar väljer att arbeta aktivt mot droger. Av de ungdomsorganisationer som rekryterar flest nya medlemmar har de som arbetar mot narkotika och alkohol de senaste åren haft en ökad tillströmning. Det gäller till exempel Junis och Ungdomens nykterhetsförbund, Riksförbundet för narkotikafritt samhälle, Kriminellas revansch i samhället (Kris) och många andra civila aktörer.

Vill aldrig prova narkotika igen

Till de 8 procent av samtliga (71 personer i urvalet), som svarat att de provat narkotika ställde vi frågan "Vad skulle kunna få dig att avstå från att prova narkotika igen?"

De kunde kryssa för 16 givna svarsalternativ.

De vanligaste svaren är *jag ångrar att jag provat och vill aldrig göra det igen* och *det var ingen intressant erfarenhet*, som fick 35 procent vardera. Av de elever som svarat att det inte var en intressant erfarenhet gick en person i årskurs 8 och 22 i gymnasiet och fler är tjejer än killar.

En fjärdedel (18 personer i urvalet) svarar att de skulle avstå om *det var svårt att få tag på narkotika*.

Nästan en av fyra av ungdomarna svarar *kunskap om att det är farligt* och lika stor andel skulle avstå om *jag trivdes med livet*. Alltså skulle ungefär en fjärdedel av dem som provat narkotika (17 personer i urvalet) avstå från att använda narkotika igen om de hade det bra och trivdes, vilket är lika med 2 procent av hela populationen.

Kommentar

Det ser ut som om testandet av narkotika enligt ungdomarna i många fall är en engångsföreteelse bland dem som provat. Kunskap om narkotikans farlighet och en bättre livssituation skulle få några att avstå liksom att langningen försvårades. En ökad kunskaps-spridning om narkotika skulle enligt ungdomarna ge effekt liksom effektivare arbete mot smuggling, illegal tillverkning och langning av olika narkotiska preparat.

Ja till narkotikafria aktiviteter

Vi ställde också frågan om de fritidsaktiviteter, som vi nämner, borde vara fria från narkotika. Vi har relaterat denna fråga till alla andra för att se om de som vill, respektive inte vill ha narkotikafria aktiviteter skiljer sig från totalpopulationen. Signifikanta samband redovisas under respektive fråga.

Vill du att fritidsaktiviteter för ungdomar i din ålder ska vara helt fria från narkotika? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Ja	98	96	90	96	94
Nej	2	4	10	4	5
Ej svar	*	*	*	*	1
Alla	100	100	100	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

En stor majoritet, 94 procent svarar *ja*, de önskar narkotikafria aktiviteter och 5 procent svarar *nej*.

Här fick ungdomarna motivera sitt svar med egna ord. Svaren har kategoriserats.

En knapp femtedel, 19 procent, av eleverna uppger att *narkotika är farligt, inte bra med narkotika. Är emot knark, knark är dåligt, dumt att knarka, ska inte ta narkotika* svarar 17 procent (152 personer i urvalet). Att *knark inte borde finnas överhuvudtaget, alla ska vara narkotikafria* anser 9 procent och 8 procent svarar *förstår inte varför man ska ta narkotika för att ha kul, onödigt, bättre utan*.

Narkotika är farligare, värre än alkohol svarar 8 procent (70 personer i urvalet), främst gymnastiser. Att *aktiviteter för ungdomar självklart ska vara drogfria* hävdar 4 procent (38 personer i urvalet) medan en lika stor andel uppger att *narkotika är förbjudet, droger är olagligt*.

Att *man blir beroende av narkotika* tar 4 procent av eleverna upp och lika stor andel påpekar att *hjärnan, kroppen och hälsan förstörs* och att *man förstör sitt eget liv*.

Kommentar

Här visar ungdomarna ett mycket klart avståndstagande från narkotika. Endast 5 procent anser att fritidsaktiviteter inte behöver vara narkotikafria. Resultatet återspeglar vuxenvärldens attityder, som de uttrycks bland annat i Narkotikastrafflagen (1968:64). Både föräldrar, lärare, media, lagstiftning och beslutsfattare förmedlar en i huvudsak negativ bild av narkotika, något som också artikel 33 i barnkonventionen kräver.

Enligt barnkonventionens artikel 33 ska: "Konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder, innefattande lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder i upplysningssyfte, för att skydda barn från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen såsom dessa definieras i tillämpliga internationella fördrag och för att förhindra att barn utnyttjas i den olagliga framställningen av och handeln med sådana ämnen."

Den stora majoriteten av ungdomarna är emot narkotika för att de anser att narkotika är farligt, dåligt, inte borde finnas och för att man inte förstår varför man ska ta narkotika. Enligt CAN har det aldrig funnits mer narkotika i Sverige än det gör nu, och det är billigare än någonsin.² Det är glädjande att attityderna bland ungdom till narkotika är så negativa som de är och det är angeläget att samhället och de vuxna förebilderna också fortsättningsvis ger ett entydigt negativt budskap om narkotika.

Var prövar ungdomar narkotika?

En fråga om i vilket/vilka sammanhang de provat narkotika ställdes. Frågan ställdes till de 8 procent (71 personer i urvalet), som svarar att de har provat narkotika.

Av dessa 71 ungdomar som fick frågan svarar drygt hälften att de har testat narkotika *på privat fest*, drygt var tredje svarar *utomhus med kompisar* och ungefär lika många *hemma hos kompisar*, fler gymnastiser än åttor. *På disco/klubb* uppger 18 procent och 14 procent *på stan/centralorten*, med en tydlig övervikt för grundskoleeleverna i årskurs 8.

Kommentar

De flesta som testar verkar vilja undvika öppenhet kring sin hantering av narkotika. Ungdomarna är på privata ställen eller någonstans utomhus när de testar narkotika. Grundskoleeleverna i årskurs 8 vistas här i större utsträckning på stan. Bra fritidsarenor där även vuxna finns med är sannolikt en viktig faktor för att få färre ungdomar att testa narkotika.

Att få tag på narkotika

Vi frågade också alla "Hur skulle du få tag på narkotika om du ville det?"

² Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988 – 2004. CAN Rapport nr 85, Stockholm 2005

Fler än hälften svarar att det *inte var aktuellt, jag använder inte narkotika*, merparten flickor och åttor. *Genom kompisar* uppger 17 procent, flest gymnasister i år 2 och 16 procent ger svaret *jag vet inte*.

Sju procent (59 personer i urvalet) svarar att de kan *ringa ett telefonnummer så får de köpa det de vill*. Lika stor andel svarar *genom en okänd langare*.

Kommentar

De flesta ungdomar har inte försökt få tag på narkotika, men endast en sjättedel svarar att de inte vet hur man får tag på narkotika. Vissa ungdomar får narkotika genom kompisar. Annars är det langare som via telefon eller på annat sätt förser ungdomar med narkotika.

Alkohol

Alkoholvanor

I undersökningen fick alla svara på frågan "Dricker du alkohol överhuvudtaget?"

Dricker du alkohol överhuvudtaget?

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Ja	28	32	83	86	57
Nej	72	68	17	14	42
Ej svar	*	*	*	*	1
Totalt	100	100	100	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

Fler än hälften, 57 procent, av ungdomarna svarar *ja* med signifikant övervikt för gymnasisterna. Färre än hälften, 42 procent svarar att de inte dricker alkohol, 69 procent av åttorna och 15 procent av gymnasisterna.

Av dem som har testat narkotika svarar totalt 90 procent att de dricker alkohol, 96 procent av ungdomarna i gymnasiet år 2. Av dem som inte har testat narkotika svarar drygt hälften att de inte dricker alkohol.

När vi jämför med bakgrundsvariabeln "Vem bor du tillsammans med?" framkommer att 70 procent av de flickor som bor växelvis hos sina föräldrar har druckit alkohol medan 54 procent av de flickor som bor med bägge sina föräldrar har druckit. 68 procent av de ungdomar som inte bor med båda sina föräldrar har druckit. När det gäller ungdomarna i årskurs 8 är det 23 procent av dem som bor med båda sina föräldrar som har druckit alkohol och 44 procent av dem som inte bor med båda sina föräldrar. Även denna skillnad är statistiskt säkerställd.

Kommentar

Resultaten i vår undersökning visar vidare att det finns ett tydligt samband mellan alkoholkonsumtion och testande av narkotika. Annan forskning konstaterar också att av dem som testar narkotika har i stort sett samtliga druckit alkohol.³

³ Lilja J., Larsson, S. Ungdomsliv, identitet, alkohol och droger. Statens Folkhälsoinstitut, rapport 2003:10

Att leva med bara en förälder eller i växelvis boende verkar vara en faktor som gör att framför allt flickor dricker i större utsträckning.

Trots att det är förbjudet för personer under 20 år att köpa alkohol uppger ändå 57 procent, fler än hälften, och framför allt de äldre ungdomarna, att de faktiskt dricker alkohol. Det bör påpekas att 108 svarande bland gymnasieungdomarna har fyllt 18 år och då har rätt att bli serverade alkohol på restaurang och privat. I vårt material skiljer sig inte pojkar 16–17 år från pojkar 18 år och äldre i detta avseende. Bland flickor märks en något större andel som säger att de dricker alkohol bland de flickor som fyllt 18 år jämfört med flickor i åldrarna 16–17 år.

Under perioden 1987–2002 tredubblades antalet flickor i åldern 15–24 år som vårdats på landets sjukhus för akut alkoholförgiftning, samtidigt som antalet pojkar i samma ålder som vårdats av samma skäl ökade med 80 procent. Ökningen var kraftigast bland de yngre.⁴ Det ökande berusningsdrickandet bland unga är allvarligt och måste motverkas.

Ett entydigt budskap om alkoholens negativa effekter och att det är kriminellt att langa sprit till underåriga har inte gått fram till ungdomarna. Effektivare metoder inom det alkoholförebyggande arbetet måste tas fram och ytterligare resurser för insatser mot alkohol grundad på evidensbaserade metoder måste tillföras för att få ner alkoholkonsumtionen bland ungdomar. Sådana åtgärder är konkreta exempel på de rättigheter som åsyftas i barnkonventionens artikel 4.

Artikel 4 i barnkonventionen säger att ”Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.”

Den 17 maj 2005 sa riksdagens socialutskott ja till regeringens förslag om krafttag mot den illegala alkoholhandeln. Av pressmeddelandet från riksdagen framgår att mycket av den illegala alkoholen säljs till barn, ungdomar och storkonsumenter. En stor del av den svenska alkoholpolitiken går ut på att skydda just dessa grupper. Alla partier i utskottet är överens om att skärpa dagens regler.

Vidare framgår att straffet för grov olovlig försäljning och grov olovlig tillverkning höjs. Det innebär att straffet för dessa brott ger fängelse i minst sex månader och högst sex år. Med dagens regler är straffet för dessa brott högst fyra års fängelse.

Ingen förvaring av alkohol i butiker ska heller få förekomma. För att stoppa den illegala försäljningen av alkohol som sker under disk i vissa butiker så införs det ett uttryckligt förbud mot att förvara alkoholdrycker i butiker.

Socialutskottet stödjer regeringens förslag att Alkoholkommittén under 2005 ska genomföra en nationell informationskampanj mot den illegala alkoholen. Kampanjen vänder sig i första hand till ungdomar. Men det är också viktigt att i informationen påverka de vuxnas attityder till illegal alkohol.⁵

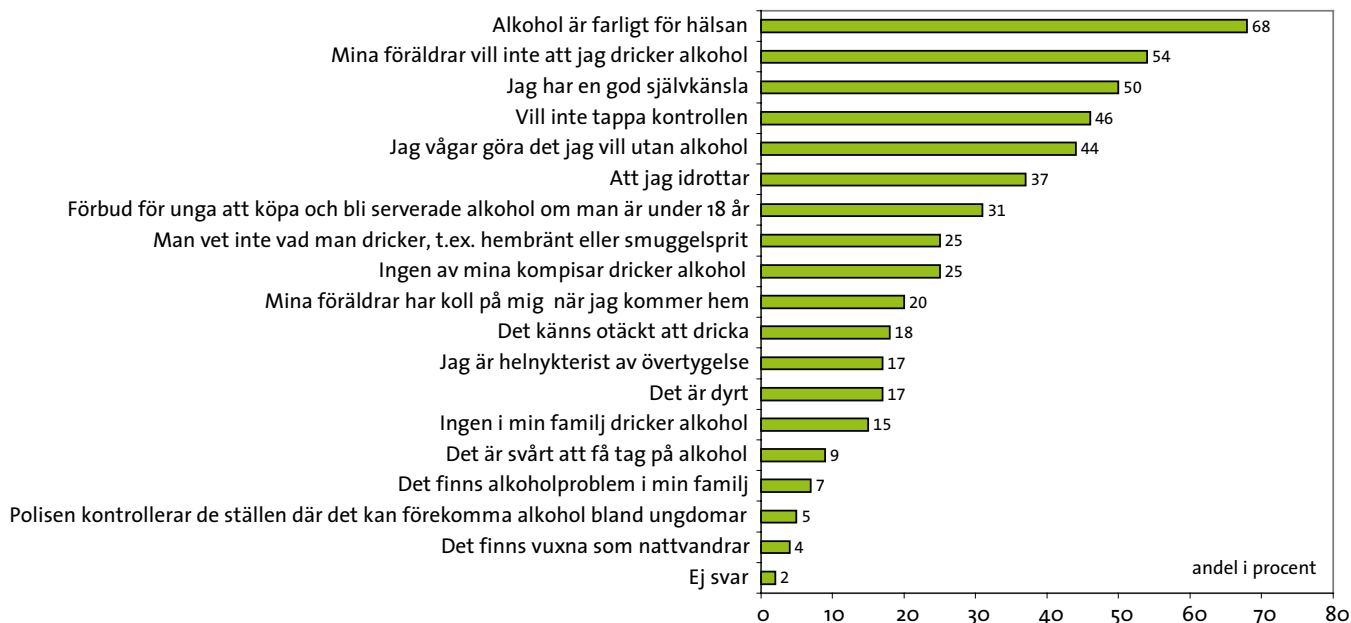
4 Barnombudsmannen och Statistiska Centralbyrån. Upp till 18 – fakta om barn och ungdom. Örebro, 2004.

5 Sveriges Riksdag. Pressmeddelande 2005-05-17.

Varför nej till alkohol

De 42 procent av ungdomarna, som svarar att de inte dricker alkohol fick frågan "Vilka är orsakerna till att du inte dricker alkohol?" De kunde välja mellan 18 givna alternativ och kryssa för fler än ett om de så önskade.

Vilka är orsakerna till att du inte dricker alkohol?

Antal (procentbas) = 369, de som svarat att de inte dricker alkohol. Flera alternativ kunde anges.

Två tredjedelar av dessa svarar att *alkohol är farligt för hälsan*, 54 procent att de avstår för att *föräldrarna vill det*, avsevärt färre gymnasister. Hälften av de svarande hävdar att de har *god självkänsla* och 46 procent att de *inte vill tappa kontrollen* medan 44 procent svarar att de *vågar göra det de vill utan alkohol*. Att de avstår från alkohol för att *de idrottar* uppger 37 procent, med en tydlig övervikt för pojkarna.

Kommentar

Kunskap om att alkohol är farligt för hälsan är enligt ungdomarna den främsta enskilda orsaken till att avstå från alkohol. En mer entydig kunskapsspridning om alkoholens negativa effekter för kropp och psyke riktad till barn och unga är därför enligt Barnombudsmannen önskvärd. Föräldrarna är också viktiga för ungdomarnas alkoholanvändning. Särskilda informationsåtgärder och stödprogram riktade till föräldrar om alkohol och ungdomars missbruk av olika berusningsmedel är av grundläggande betydelse för att minska ungdomars missbruk av alkohol.

God självkänsla är också en viktig faktor för att stå emot alkoholutbudet, liksom idrott och träning.

Varför avstå från alkohol?

Till de 57 procent ungdomar som svarar att de dricker alkohol ställde vi en fråga om vad som skulle ha betydelse för att få dem att avstå från att dricka alkohol? De hade tolv givna alternativ att välja mellan.

Det vanligaste svaret är att *alkohol var svårare att få tag på*, vilket 44 procent av dessa ungdomar uppger, avsevärt fler flickor än pojkar.

Att de skulle avstå om deras *kompisar slutade dricka alkohol* uppger 34 procent, 28 procent uppger att *ingen langade*. En femtedel uppger *prishöjning* och lika många *poliskontroller bland ungdomar*. Av de tillfrågade svarar 16 procent inte på frågan. Inga tydliga skillnader mellan gymnasister och ungdomar i åttan finns i de mest frekventa svaren. I grundskolan angav signifikant fler ungdomar alternativen *att smuggelsprit inte fanns att få tag i, förbud från föräldrarna, att jag hade bättre självkänsla, att mina föräldrar hade koll på mig när jag kommer hem, att fler vuxna nattvandrade*.

Kommentar

Många skulle avstå från alkohol om den var mer svårtillgänglig. Tillgängligheten har ökat i snabb takt. I stora delar av landet är det lätt för ungdomar att få tag på öl, vin och sprit. Folköl säljs ofta i små butiker där ålderskontrollen inte är så noggrann. Samhället måste anstränga sig ytterligare för att kontrollera att butiker inte säljer alkoholhaltiga varor till ungdomar.

Att köpa smuggelsprit och hembränt är ofta ett billigt sätt att få tag på alkohol. Att smuggla alkohol eller bränna hemma är ett brott. Vuxna och äldre ungdomar måste tvingas inse att det är förbjudet och straffbart att låna alkohol till personer under 20 år.

Kostnadsökningar och en ökad närvaro av polis och andra vuxna bland ungdomar är enligt ungdomarna också åtgärder som skulle minska deras alkoholintag.

Kompisar påverkar också alkoholintaget. Enligt Folkhälsoinstitutet är det ovanligt att ungdomar intar alkohol och narkotika utan sällskap.⁶

Kul utan alkohol, var och när?

Vi frågade också eleverna om vilka fritidsaktiviteter som är roliga att göra utan alkohol. Alternativen *roligt/inte roligt* skulle kryssas för på femton olika aktiviteter. Om aktiviteten inte var aktuell för den svarande skulle man hoppa över det alternativet.

⁶ Lilja, J. och Larsson, S. Ungdomsliv, identitet alkohol och droger. Statens Folkhälsoinstitut, rapport 2003:10.

Vilka av följande fritidsaktiviteter är roliga att göra utan alkohol? Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Roligt	Inte roligt	Gäller inte mig/ ej svar	Alla	Fördelning då "Gäller inte mig/ej-svaren" inte är med	
					Roligt	Inte roligt
Gå på skolfest	50	27	22	99	65	35
Resa utomlands	75	15	10	100	84	16
Gå på restaurang, pub, bar	48	31	21	100	61	39
Gå på fritidsgård	55	13	32	100	81	19
Gå på privat fest	39	45	16	100	46	54
Gå på fest i förening	43	22	35	100	66	34
Vara hemma hos kompisar	91	4	5	100	96	4
Hänga på stan/centralorten	70	10	20	100	88	12
Gå på disco, klubb	40	37	24	101	52	48
Vara på festival	37	33	30	100	53	47
Åka på skolresa	68	13	18	99	84	16
Träffa min tjej/kille	80	3	17	100	96	4
Gå på konsert	65	12	23	100	84	16

Alla (procentbas): 881

Om vi beräknar svarsandelarna enbart på dem som svarat på de olika frågorna förtydligas mönstret. Fler än nio av tio av alla kan ha roligt *hemma hos kompisar* utan alkohol. Har roligt *med sin partner* utan alkohol uppges 96 procent medan 4 procent inte har det. Fyra femtedelar anser att *utlandsresor* är roliga utan alkohol. *På stan* har 88 procent roligt utan alkohol medan en tiondel inte har kul på stan utan alkohol. Mer än åtta av tio tycker att man har kul *på skolresa* utan att dricka, men 16 procent tycker inte så. *På konsert* har 84 procent roligt utan att dricka medan 16 procent inte har roligt. Att det är kul *på fritidsgården* utan alkohol tycker 81 procent.

Nästan två tredjedelar tycker att det är roligt att gå *på skolfest* utan alkohol med en övervikt för flickor i åttan. Att det inte är kul anser 35 procent, varav betydligt fler på gymnasiet. Fler än hälften av eleverna kan ha roligt *på restaurang, pub och bar* utan alkohol, men 43 procent av gymnasisterna anser inte att restaurang- och pubbesök är roliga utan alkohol. Gå på *privat fest* utan alkohol kan inte 54 procent medan 46 procent anser att det är roligt. Av åttorna har 24 procent inte svarat på frågan.

På fest i förening kan 66 procent ha roligt utan alkohol medan 34 procent inte tycker det är kul. Kul *på disco, klubb* har 52 procent utan alkohol medan 48 procent inte har det. *Kul på festival* utan alkohol kan 53 procent ha medan 47 procent inte kan ha roligt. En knapp tredjedel svarar inte på alternativet, flertalet högstadiel elever. Ganska många, cirka en fjärdedel väljer att inte kryssa för *ja* eller *nej* i alla alternativ, vilket kan tolkas som att de inte känner till den aktivitet vi frågar om.

Vardagliga aktiviteter och även resor och evenemang är roliga att göra utan alkohol. När det gäller uteliv som fester, disco eller restaurang är det större andelar av dem som svarat

på dessa frågor som uppskattar att det finns tillgång till alkohol i dessa aktiviteter, mellan en tredjedel och hälften av svaren.

Kommentar

Det förefaller som om ungdomar har roligt utan alkohol i opretentiösa sammanhang medan det kan vara svårare att roa sig utan alkohol på festivaler, discon, föreningsfester, privata fester och restauranger. Fest i skolan kräver inte heller alkohol på samma sätt som andra festliga sammanhang. När man är privat behöver man kanske inte bevisa att man är något medan man tillsammans med okända personer tror att man behöver alkohol för att våga vara aktiv, ta initiativ och ha kul. När man känner sig hemma och kan uppleva känslor av välbehag och feststämning i situationen i sig finns det kanske inget behov av alkohol. Om man känner sig pressad, osäker och hämmad kan man försöka uppleva ett större välbefinnande genom att dricka alkohol. På frågan om varför man dricker alkohol är det vanligaste svaret för att det är kul.

Riksdagen antog i januari 2002 en nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador. I handlingsplanen har regeringen skrivit: "Insatser för barn och ungdom är särskilt viktiga, såväl generella insatser som syftar till att åstadkomma en alkoholfri uppväxt och att skjuta upp alkoholdebuten, som insatser för särskilt utsatta grupper med riskbeteende. Att för barn och ungdomar åstadkomma fler alkoholfria miljöer är också viktigt."

God självkänsla är enligt ungdomarna en faktor för att avstå från alkohol. För att uppnå detta för alla barn bör åtgärder sättas in i mycket tidig ålder. Föräldrastödsinsatser under graviditet och spädbarnsålder, men även senare under uppväxten är exempel på sådana åtgärder. Att alla ungdomar har en god basal grundtrygghet är en av de viktigaste skyddsfaktorerna mot missbruk av alkohol och narkotika. En positiv och kontinuerlig relation till en eller bägge föräldrarna är en central förutsättning för att barn och unga ska känna sig trygga.

Nej till alkoholfria aktiviteter

För att kunna skapa alkoholfria miljöer som är attraktiva är det viktigt att använda sig av barns och ungas egna erfarenheter och synpunkter. Vi ville därför veta om ungdomarna anser att de fritidsaktiviteter som vi räknade upp borde vara fria från alkohol.

Vill du att fritidsaktiviteter för ungdomar i din ålder ska vara helt fria från alkohol? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Ja	63	62	13	19	38
Nej	37	38	87	81	60
Ej svar	*	*	*	*	2
Totalt	100	100	100	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

De flesta, 60 procent av samtliga, svarar nej, de önskar inte att fritidsaktiviteterna ska vara alkoholfria. 37 procent i åttan och 82 procent av gymnasisterna tyckte så.

En minoritet, 38 procent svarar ja, att de önskar alkoholfria aktiviteter, 61 procent i åttan och endast 16 procent i gymnasiet.

Ungdomarna fick motivera sina svar i en öppen fråga.

Eftersom 60 procent svarar att de inte anser att aktiviteterna ska vara alkoholfria och 38 procent att de borde vara det blir det ett större antal kategorier som motiverar sitt nej än som motiverar ett ja.

Det vanligaste svaret är att *deras liv är deras beslut*. Man menar sannolikt att var och en får ta ansvar för sitt eget agerande.

Endast 11 procent (94 personer i urvalet) svarar att *man kan ha kul utan alkohol*.

Ett ganska vanligt svar, som uppges av 6 procent (50 personer i urvalet) är att *man ska få dricka på en fest/pub/krogen/med vänner*, med en signifikant övervikt för gymnasisterna.

Att *en del aktiviteter förutsätter alkohol* svarar 6 procent. Man dricker beroende på aktivitet.

De som är negativa till alkohol uppger till exempel att *14-åringar är för små för att dricka, man kan vänta med det tills man får, det är farligt med alkohol, det är inte bra, ej nyttigt att dricka. Att man kan göra dumma saker om man blir full, det blir bråk med alkohol och man vet inte vad man gör hävdar* 31 elever i urvalet.

Andra svar är att det *blir lättare att släppa loss, om man är blyg hjälper alkohol så man kan få nya vänner*.

Kommentar

En splittrad bild kommer fram i svaren men de verkar stämma med de öppna svaren på frågan vad man tycker om att andra ungdomar dricker alkohol i Barnombudsmannens kontaktklassenkät om tobak, alkohol och narkotika, som redovisats i årsrapporten *Öppna för gränser*.⁷ Det vanligaste svaret där var kategorin *deras ensak* följt av kategorin *dåligt och dumt*. Det är framför allt viktigt för de äldre ungdomarna att slå vakt om rätten att själva bedöma hur man ska förhålla sig till alkohol. Inom ungdomsforskningen nämns två nya trender – globalisering och individualisering. Individualiseringen har gett ungdomar frihet att gå sina egna vägar men samtidigt lett till ökade krav – det är upp till var och en att ordna sitt liv. Det anses viktigare att hävda sin egen åsikt än att tillhöra en grupp.⁸

Alkohol när och var

För att få veta i vilka sammanhang ungdomar brukar dricka ställde vi frågan "Brukar du dricka alkohol i något av följande sammanhang?"

Frågan ställdes till den andel, 57 procent, som svarat att de dricker alkohol. De hade 20 givna alternativ.

Det vanligaste svaret är *på privat fest*, som 89 procent har kryssat för, flertalet gymnasister. Sedan kommer *på disco/club* och *i anslutning till skolavslutning*, som uppges av 59 respektive 58 procent av de svarande, en lägre andel i grundskolan.

⁷ Barnombudsmannen. Öppna för gränser – barns och ungas tankar om alkohol, tobak och narkotika. Barnombudsmannen, 2005.

⁸ Ungdomsstyrelsen. Brus nr 1 2004. Ensam är stark.

Drygt hälften, 54 procent, uppger *hemma hos kompisar* att jämföra med 36 procent som skrev *hemma hos mig med kompisar*. Nästan hälften, 47 procent, uppger *festival* och lika många uppger *utlandsresa*. Av de svarande kryssade 44 procent för *på restaurang, pub, bar*. De tre senare alternativen uppges i betydligt större utsträckning av eleverna i gymnasiet.

Hälften av de svarande i åttan uppger *utomhus med kompisar*, en mycket större andel än totalpopulationen. I åttan uppger 24 procent *på stan, centralorten* mot endast 6 procent av gymnasisterna i tvåan.

Av dem som sagt att de har testat narkotika uppger 78 procent att de har druckit alkohol på disco/klubb att jämföra med 59 procent av samtliga. Av dem som testat narkotika uppger 61 procent att de druckit alkohol på restaurang, pub och bar mot 44 procent av samtliga.

Kommentar

Betydligt fler ungdomar i gymnasiet än i grundskolan uppger att de överhuvudtaget dricker alkohol. Här måste erinras att av den del av urvalet som gäller år 2 i gymnasiet har 108 personer fyllt 18 år och har därmed rätt att dricka alkohol. De äldre har en högre andel i de mest frekventa alternativen utom när det gäller hemma hos kompisar eller hemma hos mig själv som de yngre och äldre uppger i lika stor utsträckning. Alkoholintaget ökar alltså med åldern. Den stora skillnaden är mellan åldersgrupperna 13–15 år och 16–17 år.

Det finns forskning som visar att föräldrarna blir allt mer tillåtande ju äldre barnet är och bland annat därför följer ett ökande alkoholintag bland de äldre ungdomarna.⁹

Att åttondeklassarna i större utsträckning anger att de vistas utomhus med kompisar eller på stan när de dricker alkohol borde närmare studeras. Är det bristen på ställen där man kan umgås som gör att de dricker eller behovet av att dölja sitt drickande för föräldrarna och andra vuxna som gör att de vistas på stan?

Alkoholens tillgänglighet

Alkoholförsäljning till unga under 18 år är olaglig liksom langning. Därför är det intressant att ta reda på hur ungdomar får tag på alkohol. De fick frågan "Hur skulle du få tag på alkohol om du ville det?" och fick ta ställning till 13 alternativ.

De flesta, 60 procent, flertalet gymnasister, svarar *genom kompisar* och 43 procent, flertalet äldre och flickor, svarar *genom äldre syskon eller äldre kompisar*.

En femtedel svarar *genom att köpa smuggelsprit* med en övervikt för pojkar och gymnasieungdomar, och lika många *genom att ta olovandes från mina föräldrar*, där flickorna var fler.

En knapp femtedel, 18 procent, uppger att deras *föräldrar köper åt dem*, varav avsevärt fler gymnasister än grundskoleelever. Sexton procent, betydligt fler pojkar och gymnasister, valde alternativet *genom att ringa ett telefonnummer* så får jag köpa, och lika stor andel valde alternativet *inte aktuellt, jag dricker inte*, flest i grundskolan.

⁹ Koutakis, N., Stattin, H. Resultat från Örebro Preventionsprogram. Örebro Universitet, Center for Development Research, maj 2004.

Kommentar

Äldre ungdomar och unga vuxna förser i stor utsträckning de yngre med alkohol. En bättre kunskap om att langning är olagligt och att det är skadligt för ungdomar att dricka alkohol borde skapas framför allt hos de unga som fyllt 20 år. Även föräldrar måste få kunskap om att det är ett brott att förse underåriga med alkohol.

Den organiserade langningen via Internet och telefon är viktig att bekämpa för att minska tillgängligheten.

Vad påverkar ungdomar

”Vilken information tror du har påverkat din inställning till alkohol och narkotika?” frågade vi ungdomarna i undersökningen.

De kunde välja mellan 16 olika alternativ.

Drygt hälften, 54 procent uppger *information i skolan*, fler flickor än pojkar, medan 51 procent svarar *information från föräldrar*.

En tredjedel uppger alternativet *nyhetsprogram i radio och TV* och en fjärdedel *TV-serier och filmer*. *Ungdomsprogram i radio och TV* uppger 22 procent, flest flickor.

En femtedel uppger *hälsoupplysningsbroschyrer och medicinska artiklar*.

Kommentar

Här understryks att skolan är betydelsefull liksom föräldrarnas kommunikation med ungdomarna.

Artikel 29 i barnkonventionen tar upp syftet med utbildning. I första punkten sägs följande: ”Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att (a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga.”

Att arbete för att motverka missbruk ska bedrivas i skolan är rektorns ansvar enligt läroplanen. Det är dock elevhälsans personal som har störst förtroende bland eleverna.¹⁰ Elevhälsopersonalen bör kontinuerligt återkommande medverka i informationen om droger och missbruk.

Televisionens betydelse som informationskanal och påverkansfaktor verkar också vara stor. Samhället måste bibehålla sin möjlighet att påverka utbudet och innehållet i public servicekanalerna. Det är viktigt att TV inte sprider budskap som direkt eller indirekt är positiva till alkohol och narkotika. De kommersiella kanalerna, branschorganisationer och andra aktörer bör också påverkas till större medvetenhet om att de budskap som förs ut påverkar ungdomars attityder och vanor. Ungdomar bör enligt barnkonventionen skyddas från information som kan vara skadlig.

Artikel 17 i barnkonventionen tar upp massmedias roll som kunskapsförmedlare.

”Konventionsstaterna erkänner den viktiga uppgift som massmedier utför och skall säkerställa att barnet har tillgång till information och material från olika nationella och internationella källor, särskilt sådant som syftar till att främja dess sociala, andliga och

10 Skolverket. Vem tror på skolan – attityder till skolan. Rapport 144. Stockholm 1988.

moraliska välfärd och fysiska och psykiska hälsa. Konventionsstaterna skall för detta ändamål, (a) uppmuntra massmedier att sprida information och material av socialt och kulturellt värde för barnet och i enlighet med andan i artikel 29; (e) uppmuntra utvecklingen av lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot information och material som är till skada för barnets välfärd, med beaktande av bestämmelserna i artiklarna 13 och 18.”

Enligt barnkonventionen ska samhället alltså på olika sätt uppmuntra massmedia att verka i en anda som tar hänsyn till vad som gynnar barn och unga.

I media förknippas ofta barndom med antingen utsatthet, skyddslöshet och oskuld eller kriminalitet, våld och konsumtion. I pressens ambivalenta bild av barn och ungdomar är tendensen att barn får personifiera missförhållanden och i detta ligger också en fara för exploatering.¹¹ Enligt barnkonventionens artikel 36 ska ”Konventionsstaterna skydda barnet mot alla former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.” Det innebär bland annat att de ska skyddas mot exploatering i media.¹²

Media borde fokusera mer på en allsidig bild av barns och ungas vardag. Att fokusera på utsatthet och kriminalitet kan ge sken av att detta är signifikativt. Att ungdomar ser sig beskrivna på detta sätt kan medverka till en negativ självbild och en felaktig bild av vad som är normalt bland ungdomar.

Förebilder

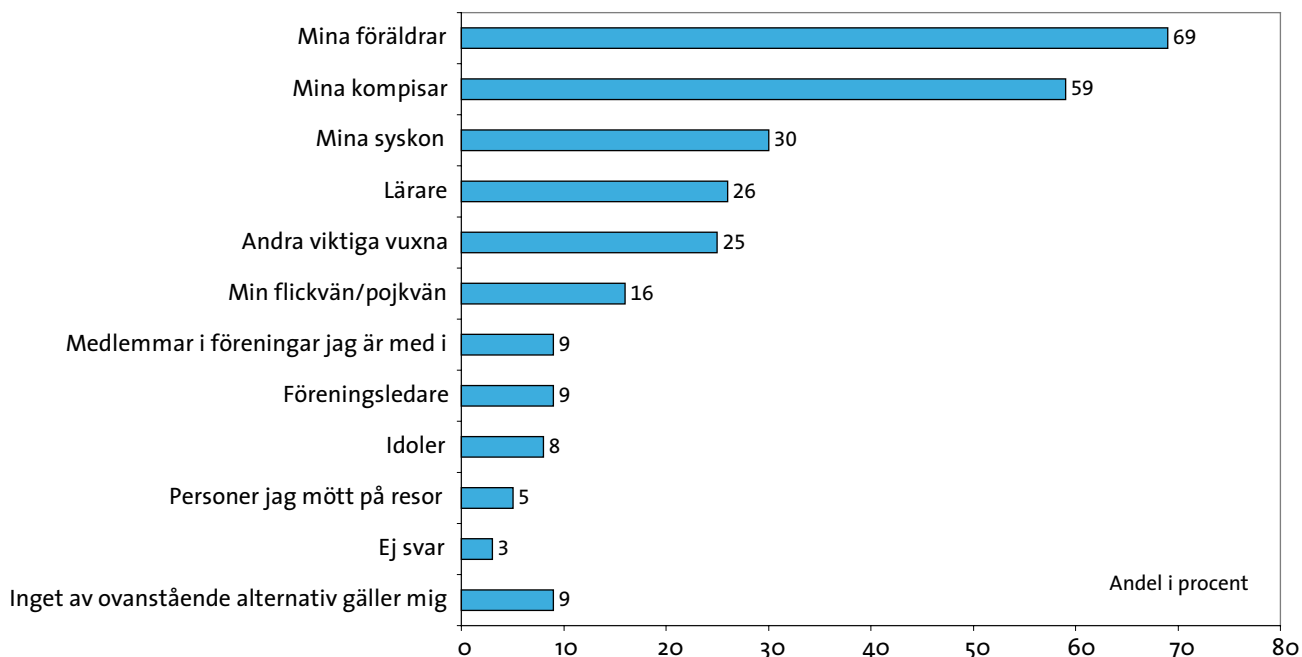
”Vilka personer tror du har påverkat din inställning till alkohol och narkotika?” frågade vi ungdomarna.

Frågan ställdes till samtliga 881 elever, som hade elva olika alternativ att välja mellan.

11 Söderlind, I., Engwall, K. Var kommer barnen in? Institutet för framtidsstudier, 2005, s. 98.

12 Unicef. Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, s. 533, Unicef, 2002.

Vilka personer tror du har påverkat din inställning till alkohol och narkotika?

Antal (procentbas): 881, flera alternativ kunde anges

Fler än två tredjedelar uppger *mina föräldrar* som viktig påverkansfaktor. *Mina kompisar* svarar 59 procent, signifikant fler flickor och gymnasister. *Mina syskon* svarar 30 procent. *Lärare* svarar 26 procent, betydligt fler i grundskolan än i gymnasiet. En fjärdedel menar att *andra viktiga vuxna* påverkat deras inställning till alkohol och narkotika med övervikt för flickorna.

Kommentar

Ungdomarna anser att föräldrarna är den i särklass viktigaste förebilden för ungdomar, tätt följt av kompisarna. Barnombudsmannen anser att kunskapen om föräldrarnas centrala betydelse för ungdomars syn på alkohol och narkotika borde ökas hos allmänheten. Det är både föräldrarnas egna alkoholvanor och deras åsikter om alkohol och narkotika bland unga som påverkar ungdomarna.

Vi vet från andra undersökningar att föräldrarna spelar en avgörande roll för barns och ungas förhållningssätt till alkohol, vilket bekräftas i denna studie. I vår undersökning kan vi också konstatera att media spelar en stor roll som förmedlare av vuxnas attityder. Här bör vi fundera på vilka signaler och attityder vi vuxna ger till våra barn och unga kring alkohol.

Ole Petter Nyhaug, trend- och ungdomsforskare, talade på en konferens om ungdomar, alkohol och droger om bristen på auktoriteter och på tvånget/möjligheten att välja.¹³ Vi äldre har vuxit upp i en annan tid när det fanns auktoriteter som vi litade på, säger han. Det fanns förr någon slags gemensam överenskommelse bland föräldrar till exempel om när barn skulle gå och lägga sig. I dag finns inga sådana gemensamma regler, utan man är fri att välja. Det vet barn från allra första början. Det som förmedlas till ungdomar i dag är: Allt är möjligt, men ingen vet. Vi ser en tendens till att ungdomar saknar människor som är tydliga och svarar utan egenintresse och de vill ha mer ramar och disciplin i vardagen.

¹³ Allmänna Barnhuset och Barnombudsmannen. Ungdomar, alkohol och droger. www.barnhuset.com. 2004.

Särskilt föräldrastöd med kunskap om olika droger och hur barn och unga påverkas borde spridas i allt större utsträckning. Örebro preventionsprogram är en drogförbyggande metod som i första hand riktar sig till föräldrar.¹⁴ Den sprids alltmer över landet och har en bevisad effekt för att minska ungdomars berusningsdrickande. Andra metoder för att motverka alkohol- och narkotikamissbruket bland barn och unga bör också utvärderas. Om de visar sig ge önskvärd effekt, det vill säga att alkohol- och narkotikamissbruket minskas bland ungdomar, bör de spridas till kommuner, skolor och andra aktörer.

Föräldrarnas attityder är viktiga

Att föräldrar är viktiga för barns och ungas förhållningssätt till droger vet vi. Därför ville vi ta reda på om det i familjen finns tydliga regler kring droger.

Åtta olika variabler gavs och eleverna fick svara *ja* eller *nej* på respektive variabel.

Har ni i familjen tydliga regler kring...? Andel ja-svar i procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
narkotika?	90	88	90	90	89
rökning?	87	83	70	72	78
hur du uppför dig?	81	74	70	66	72
alkohol?	77	80	54	55	66
vad du får göra?	60	60	43	49	53
när du ska vara hemma?	56	63	27	30	44
vilka kompisar du umgås med?	23	21	11	14	17
hur du ser ut?	17	17	8	10	13
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

I familjerna finns tydliga regler i betydligt större utsträckning för åttondeklassarna än för gymnasisterna. När det gäller narkotika har båda åldersgrupperna tydliga regler och andelarna är mycket höga och lika stora bland gymnasisterna i år 2 som bland ungdomarna i årskurs 8 medan alkoholen kräver regler i betydligt mindre utsträckning. Både åttor och gymnasieelever får i stor utsträckning själva välja sina kompisar.

Kommentar

Av vår studie framgår att föräldrarnas attityder och beteende är den viktigaste faktorn för ungdomars inställning till narkotika och alkohol. Av svaren på denna fråga kan vi se att narkotika är den fråga inom familjen som de flesta ungdomar anger att de har tydliga regler kring tätt följt av rökningen. Kring alkohol finns det regler i betydligt mindre utsträckning. Detta återspeglas i ungdomarnas vanor och attityder. De är mycket mer restriktiva till narkotika än till alkohol. Ökade föräldrastödsinsatser skulle sannolikt bidra till att få ner alkoholkonsumtionen hos ungdomar.

Enligt Koutakis och Stattins preventionsprogram tenderar föräldrar att vara restriktivt inställda till alkohol när deras barn är relativt unga men blir mer tillåtande när barnen blivit lite äldre.¹⁵ Av samma studie framgick att av 16-åringar med föräldrar som har en restriktiv

¹⁴ Koutakis, N., Stattin, H. Resultat från Örebro Preventionsprogram. Örebro Universitet, Center for Development Research, maj 2004.

¹⁵ Koutakis, N., Stattin, H. Resultat från Örebro Preventionsprogram. Örebro Universitet, Center for Development Research, maj 2004.

attityd hade 40 procent aldrig varit berusade det senaste året medan 17 procent av 16-åringarna med tillåtande föräldrar inte varit berusade. Knappt 40 procent av 16-åringarna med tillåtande föräldrar hade varit berusade mer än tio gånger det senaste året medan cirka 17 procent av de med restriktiva föräldrar varit berusade mer än tio gånger. Koutakis/Stattin kan också konstatera att ungdomar som blir bjudna på alkohol hemma av sina föräldrar dricker mer ute bland sina kompisar. Föräldrar som medverkat i drogpreventionsprogrammet riktat till föräldrar påverkades till att bli avsevärt mer restriktiva till alkohol. Statistiskt säkerställda skillnader i positiv riktning uppmättes också för ungdomsdrickandet och för riskgruppen med en tidig debut bland barn till föräldrar som medverkat i ett drogpreventionsprogram.

Barnkonventionens artikel 18 punkt 2 lyder "För att garantera och främja de rättigheter som anges i denna konvention skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och skall säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och tjänster för vård av barn."

Ungdomar är nöjda med sina föräldrar

Vi frågade "Är din förälder/dina föräldrar för stränga/lagom bestämda/alldeles för slappa?"

Är din förälder/dina föräldrar för stränga/lagom bestämda/alldeles för slappa? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Alldeles för sträng/stränga	9	13	8	4	8
Lagom bestämd/bestämda	91	86	91	94	87
Alldeles för slapp/slappa	0	2	1	2	1
Ej svar	*	*	*	*	4
Totalprocent	100	101	100	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

Att föräldrar är lagom bestämda svarar 87 procent, flest gymnasister, 8 procent svarar att de är för stränga, flest i åttan, 1 procent uppger att de är för slappa. Inga signifikanta könsskillnader finns i denna fråga.

Kommentar

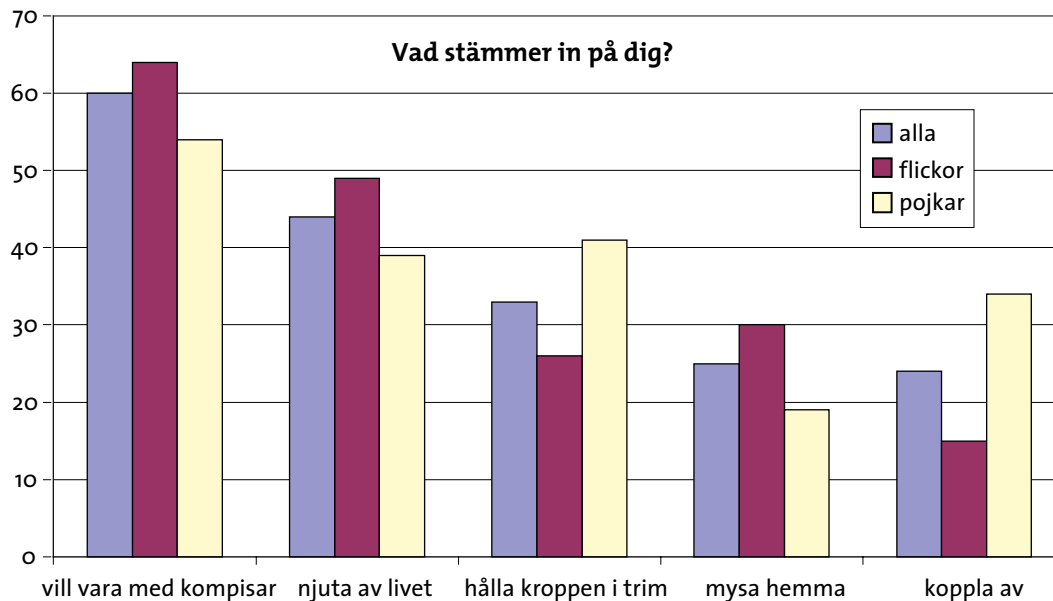
Ungdomar i Sverige är i stort sett nöjda med sina föräldrar, vilket stämmer med andra studier som Barnombudsmannen har genomfört. Endast en liten del av de yngre tycker att föräldrarna är för stränga. Av den kontaktklassundersökning som genomförts under våren 2004 och som redovisats i Barnombudsmannens årsrapport 2005 framgår att fler än 90 procent av de svarande vill ha tydliga gränser i familjen kring droger.

Fritiden

Ungdomar vill helst umgås med kompisar

Vi ställde en fråga om vilka påståenden som de tyckte bäst stämde in på dem själva och det är tydligt att kompisar är mycket viktiga.

Eleverna fick kryssa för högst tre alternativ av 15 givna. I diagrammet här nedan redovisas de fem alternativ som fick de högsta svarsandelarna.

Andel i procent

De flesta, 60 procent av ungdomarna, svarar att de vill *vara med kompisar*. Det är 54 procent av pojkarna och 64 procent av flickorna, som svarar detta. Av dem som önskar drogfria aktiviteter vill 65 procent av flickorna vara med kompisar.

Ungdomarna vill *njuta av livet och ha kul*. Så svarar 44 procent med en övervikt för flickorna. Av dem som önskade drogfria aktiviteter vill hälften av flickorna njuta av livet, 38 procent av pojkarna vill njuta.

En tredjedel svarar att de vill *hålla kroppen i trim*. Avsevärt många fler pojkar än flickor har kryssat för detta alternativ. Av dem som vill ha drogfria aktiviteter vill 41 procent av pojkarna hålla kroppen i trim och 26 procent av flickorna.

En fjärdedel svarar att de vill *mysa hemma*. Av de flickor som önskar drogfria aktiviteter vill 31 procent mysa hemma medan endast 19 procent av pojkarna vill det. Här finns också fler gymnasieelever än grundskoleelever bland dem som avstår från droger som vill mysa hemma.

Kommentar

Det är uppenbart att det ungdomar både i nedre och övre tonåren helst vill göra på fritiden är att umgås med kompisar. Utvecklingsmässigt är det också viktigt att man under de här åren när man skapar sig en ny mer vuxen identitet har möjlighet att spegla sig i jämnåriga. Det är därför viktigt att det finns bra möjligheter för tonåringar att umgås i olika sammanhang. Ett bra och rymligt boende är en sådan viktig förutsättning, liksom föräldrarnas inställning till att ungdomarna får vistas hemma med kompisar.

Det är också viktigt att det i skolan ges möjligheter till bra samvaro på lektionsfri tid, att delar av skollokaler kan anpassas för olika fritidsverksamheter och att skolan kan ha öppet på eftermiddag och tidig kväll.

Det är självklart att man måste få njuta och ha roligt på fritiden. Fler drogfria aktiviteter bör göras mer lockande.

Artikel 31 i barnkonventionen lyder ”1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.”

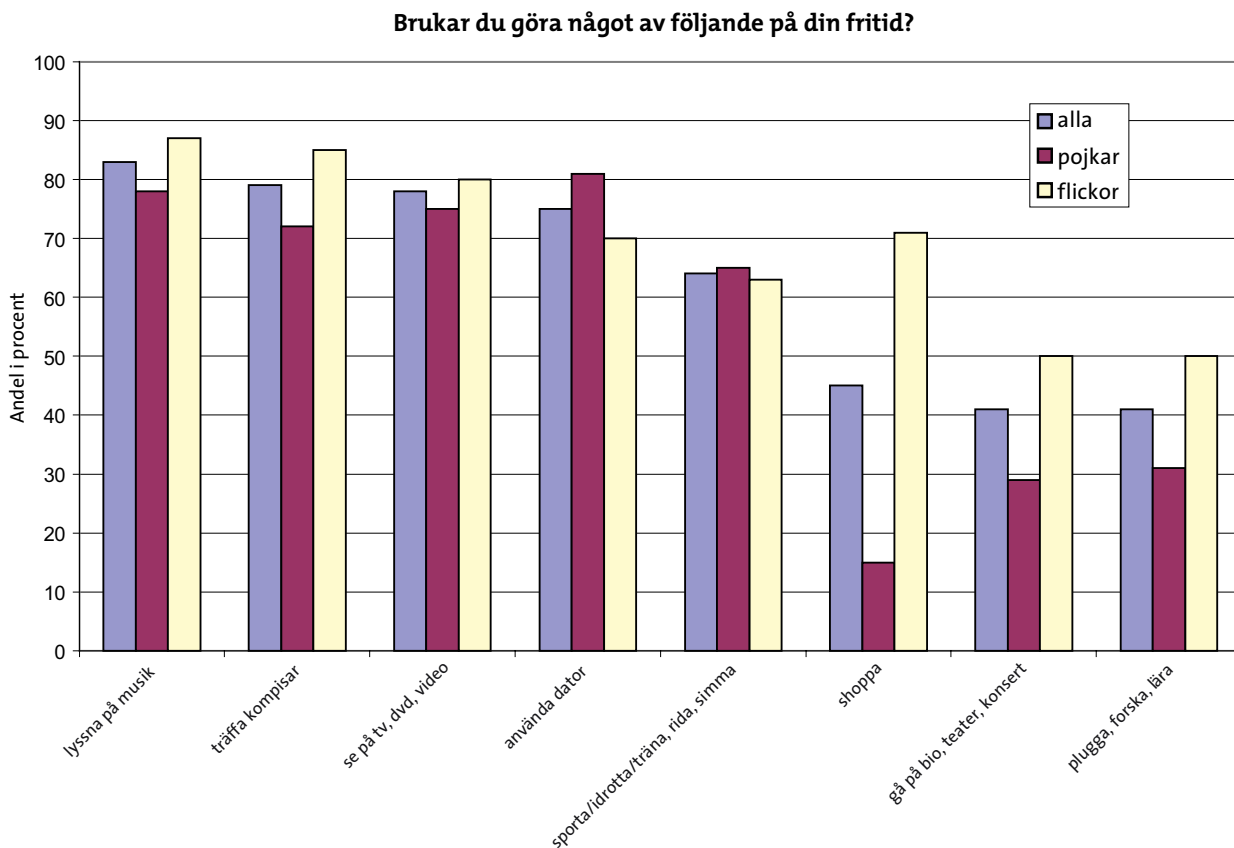
För pojkarna är det särskilt viktigt att sporta, träna och det blir då centralt för samhället och idrottsrörelsen att kunna erbjuda sport-, idrotts-, och träningsaktiviteter som hålls helt drogfria. Det är också viktigt att locka fler flickor till idrotten, eftersom idrott och träning är ett argument för att inte använda narkotika eller alkohol.

I januari 2004 inleddes Handslaget, idrottsrörelsens stora satsning för att få fler till idrotten genom att öppna dörrarna för fler, hålla tillbaka avgifterna, satsa mer på flickors idrottande, delta i kampen mot droger och intensifiera samarbetet med skolan. Det skedde utifrån riksdagens beslut att avsätta 100 miljoner kronor, med löfte om ytterligare 683 miljoner kronor årligen under de kommande tre åren.

Lyssna på musik och umgås med vänner

Ungdomarna fick frågan vad de brukar göra på sin fritid. Att de på fritiden mest lyssnar på musik och umgås med varandra är tydligt.

De kunde välja mellan 24 olika alternativ och markera så många de ville. De har i genomsnitt angivit sju alternativ. Av dem som lyssnar på musik är det alltså många som också umgås med sina vänner och så vidare.

Det vanligaste svaret är *lyssna på musik* vilket 83 procent svarade, tätt följt av *träffa kompisar* som 79 procent uppger. Dessa alternativ uppges i större utsträckning av flickor än av pojkar. *Se på TV, DVD och video* får 78 procent. Använda *dator, spel, Internet* uppger 75 procent, större andel pojkar än flickor, medan 64 procent uppger *sporta/idrotta/träna, rida eller simma*. Av eleverna brukar 45 procent *shoppa*, flickorna i mycket större utsträckning än pojkarna. Att *gå på bio, teater, konsert* uppger 41 procent, gymnasister och flickor i signifikant större utsträckning. Även alternativet *plugga, forska, läsa* uppges av 41 procent av eleverna och här är flickorna och gymnasisterna mest ambitiösa.

Av de 71 personer i urvalet som svarar att de testat droger lyssnar 82 procent (58 st) på musik, 77 procent (55 st) träffar kompisar och 73 procent (52 st) ser på TV. Endast 28 procent (20 st) av dem som har testat narkotika pluggar och läser vilket är signifikant lägre än totalpopulationen.

Kommentar

Att ungdomar på fritiden mest lyssnar på musik och umgås med varandra är tydligt. Flickor verkar vara mer sociala och mer ambitiösa med skolarbetet än pojkar, vilket överensstämmer med andra studier av ungdomar i de här åldrarna. Att pojkarna använder datorer och nätet i större utsträckning är också en allmän iakttagelse, som bekräftas här. Flickorna ägnar sig i signifikant större utsträckning än pojkarna (50 respektive 29 procent) åt kulturaktiviteter.

Att det stora flertalet inom alla kategorier önskar narkotikafria aktiviteter framgår av svaren på fråga 12. Om man jämför fritidsvanor med svaren på frågan om ungdomarna hade testat narkotika framgår att av dem som har provat narkotika i något större utsträckning har svarat att de lyssnar på musik, umgås med kompisar och ser på TV, video et cetera. De som har testat narkotika pluggar, forskar och läser däremot i lite mindre utsträckning på fritiden.

De fyra mest vanliga fritidsalternativen är i praktiken kostnadsfria, vilket sannolikt är ett av skälen till att dessa alternativ är vanligast. Dessutom kan de göras hemma.

Ungdomsstyrelsens studie om ungdomars kultur- och fritidsvanor, *Arenor för alla*, ger en liknande bild av ungas fritid.¹⁶ Att umgås med kompisar är det som betyder mest för 16-åringar på fritiden. Hemmet har blivit en viktig arena för ungdomars fritid där unga spenderar allt mer av sin fritid. Där lyssnar de på och spelar musik, ser på TV, läser, dansar, kopplar upp sig på Internet och umgås med vänner. Internet tar en allt större del av ungas fritid. Ökningen av Internetanvändandet är en av de största förändringarna i ungas fritid i jämförelse med 1996. År 2002 hade närmare 90 procent av 15–19-åringarna tillgång till Internet och ägnade minst en timme dagligen åt att vara ute på nätet, enligt samma studie.

Av artikel 13 i barnkonventionen framgår att "barn har rätt att fritt och oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer".

Här ingår Internet som ett allt vanligare medel för information. Internet rymmer oerhörda möjligheter till information och kommunikation. Det är viktigt att värna om att dessa möjligheter inte utnyttjas så att ungdomar kommer till skada. Artikel 17 (e) i barnkonven-

¹⁶ Ungdomsstyrelsen. *Arenor för alla*, en studie om ungas kultur- och fritidsvanor. Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:1.

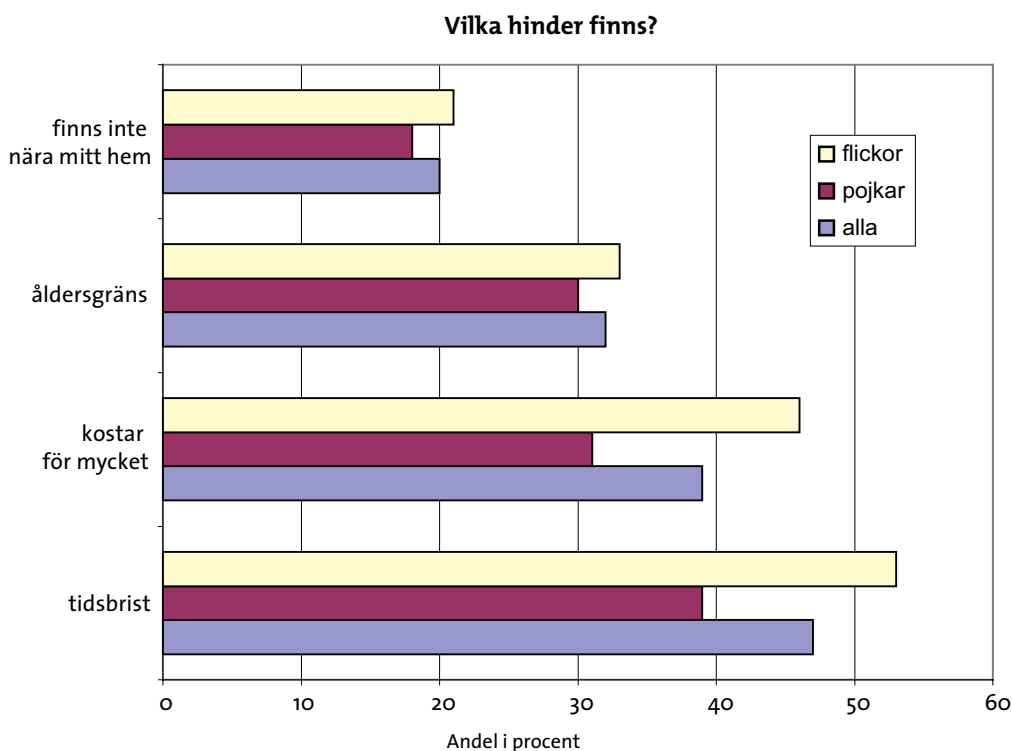
tionen tar upp att barnet ska skyddas mot information och material som är till skada för barnets välfärd.

Barn- och ungdomskulturen fick under 2004 sammanlagt 20 miljoner kronor genom Allmänna arvsfonden. En satsning på barn- och ungdomskulturen i den storleksordning som riksdagen beslutat att bevilja barn- och ungdomsidrotten genom projektet Handslaget skulle sannolikt medföra ett betydande uppsving för kulturella intressen och aktiviteter hos ungdomar.

Tidsbrist

Eleverna fick också frågan: "Vad hindrar dig så att du inte kan göra vad du vill på din fritid?" Tidsbrist var det vanligaste hindret och därefter att det kostar för mycket.

Ungdomarna kunde kryssa för nio givna alternativ.

Det vanligaste hindret är *tidsbrist*, som 47 procent uppger och flickorna och gymnasieeleverna svarar detta i signifikant större utsträckning. Det näst vanligaste svaret, 39 procent, är att aktiviteten *kostar för mycket*. Även detta är vanligare bland flickor och gymnasister. *Åldersgräns* kommer på tredje plats med 32 procent, vilket uppges av gymnasisterna i större utsträckning än av åttondeklassarna. En femtedel av eleverna svarar att den önskade aktiviteten finns *för långt bort*.

Av dem som önskat narkotikafria aktiviteter svarar 54 procent av flickorna mot 39 procent av pojkarna och 52 procent av gymnasisterna jämfört med 42 procent av ungdomarna i årskurs 8 att de har ont om tid. Flickorna svarar också att fritiden blir för dyr i större utsträckning än pojkarna och samma förhållande gäller ungdomarna i år 2 på gymnasiet jämfört med åttorna.

Av de 71 personer i urvalet som har testat narkotika uppger pojkarna i mindre utsträckning tidsbrist än flickorna. Bland dem som testat narkotika svarar över hälften att de hindras av kostnadsskäl att göra vad de vill på fritiden.

Kommentar

Att tidsbristen är det vanligaste hindret för ungdomar att göra det de vill på fritiden bekräftas av att många ungdomar är stressade. Barnombudsmannen har bland annat i rapporten *Barn och unga berättar om stress* konstaterat att stress är vanligt bland barn och ungdomar.¹⁷ I rapporten skrev Barnombudsmannen bland annat att vi redan för tre år sedan frågade våra kontaktklasser om hur vanligt det var att känna stress. Resultatet var oroande. Drygt 80 procent av de högstadielärover som svarade uppgav att det var vanligt eller mycket vanligt med stress bland jämnåriga. Hälften av de tillfrågade barnen upplever stress varje dag eller en eller två gånger i veckan.

Det är sannolikt inte en enstaka faktor som gör att unga drabbas av stress och att stressen förefaller öka. Det handlar snarare om en kombination av faktorer som gör att många barn och unga upplever en ökad stress, till exempel brister i arbetsmiljön i skolan, skolans arbetsformer, problematiska situationer i familjen, önskan om att vara rätt klädd och att bli accepterad bland kompisarna. Ungdomsstyrelsens nyligen publicerade rapport *Arenor för alla* beskriver att de flesta 16-åringar ser ljusst på sin framtid. Men många uttrycker också en oro för att inte klara av skolan, inte komma in på den utbildning de vill, bli arbetslös, leva ett Svensson-liv, bli sjuk, bli gammal utan att ha hunnit med allt man vill göra eller att vi ska förstöra vår miljö.¹⁸

Pengabrist var också ett vanligt hinder, framför allt bland flickorna. Här borde fler kostnadsfria, för flickor lockande aktiviteter arrangeras och befintligt utbud av fritidsarrangemang anordnas billigare eller gratis.

Åldersgränser i samband med fritids- och nöjesaktiviteter borde ses över och en del gränser kanske skulle kunna tas bort. Det finns exempel på verksamheter där man tagit bort åldersgränsen för musikutbudet men där det krävs att man är över 18 år för att köpa alkohol i baren. Ett sådant exempel är Mejeriet i Lund.

De flesta träffas hemma

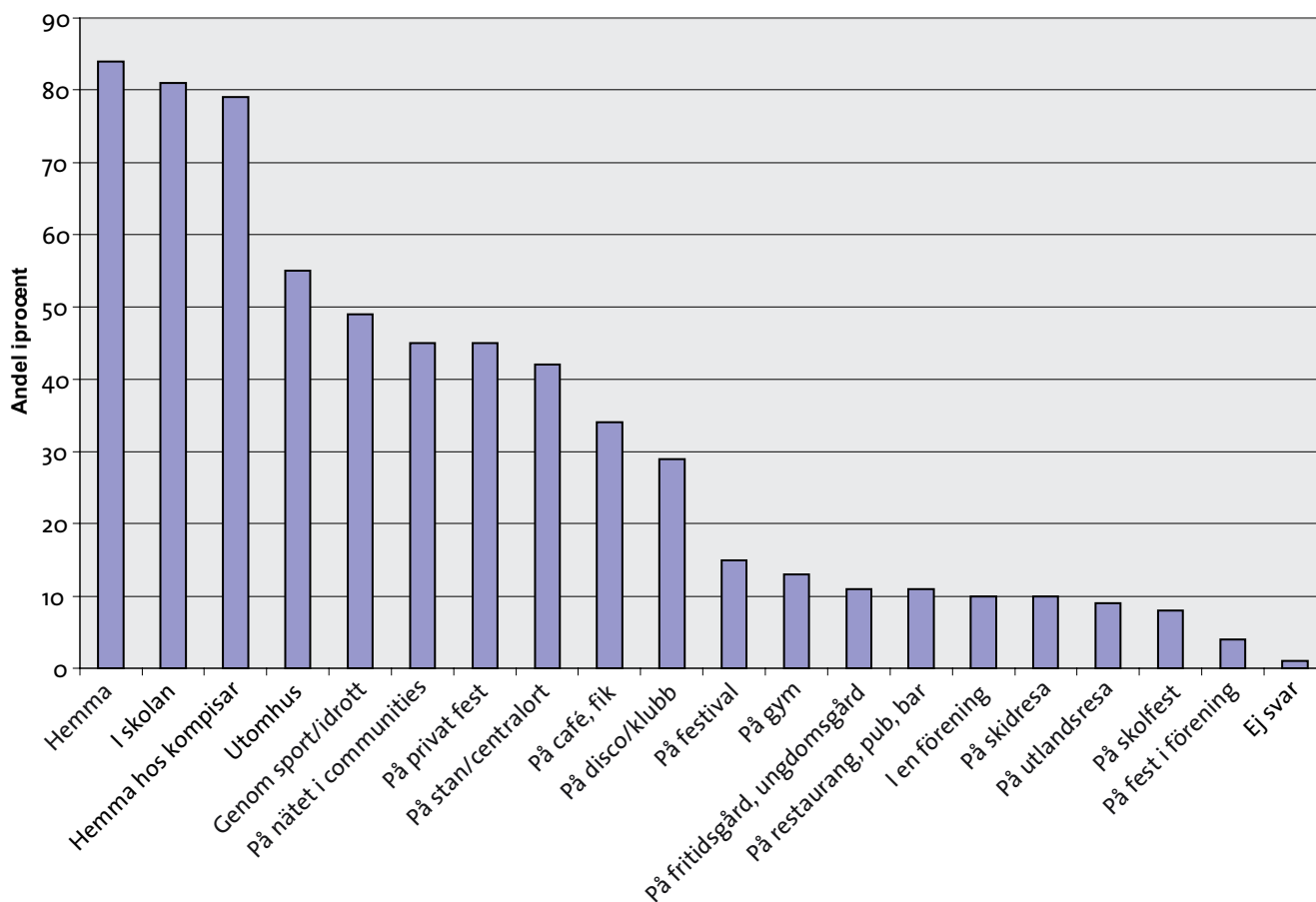
Av tidigare undersökningar vet vi att kamrater har en stor betydelse. Därför ville vi ställa frågan om var de brukar umgås med sina kompisar.

Ungdomarna kunde välja mellan 20 givna alternativ. De 881 eleverna satte 5 466 kryss vilket är lika med drygt sex alternativ i genomsnitt per elev.

¹⁷ Barnombudsmannen. *Barn och unga berättar om stress*. Barnombudsmannen rapporterar BR 2004:03.

¹⁸ Ungdomsstyrelsen. *Arenor för alla*, en studie om ungas kultur- och fritidsvanor, Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:1

Var brukar du umgås med dina kompisar?

De flesta, 84 procent, uppger att de träffar sina vänner *hemma*. *I skolan* umgås 81 procent med kamraterna och 79 procent *hemma hos kompisarna*. Signifikant fler flickor uppger dessa svar. *Utomhus* träffas 55 procent, flertalet grundskoleelever.

Knappt hälften umgås i samband med *sport och idrott*. Hela 45 procent umgås *på nätet, i communities* och lika stor andel *på privat fest*, medan 42 procent uppger att de träffar sina kompisar *på stan* och 34 procent svarar att de träffas *på café eller fik*.

Endast 11 procent uppger att de träffar kompisar på en *fritidsgård eller ungdomsgård*.

Skillnaderna fördelar sig ungefär på samma sätt för dem som önskar narkotikafria aktiviteter.

Kommentar

Som påpekats tidigare är det viktigt att det finns bra möjligheter för ungdomar i tonåren att umgås i olika sammanhang. Eftersom ungdomarna främst träffas hemma är en bra och inbjudande hemmiljö en sådan viktig förutsättning, liksom att föräldrarna har en positiv inställning till att ungdomarna får vistas hemma tillsammans med kompisar.

Barnombudsmannen vill också understryka vikten av en tillgänglig skola på lektionsfri tid, att delar av skollocalerna kan anpassas för fritidsverksamheter och att skolan kan ha öppet

för ungdomar på eftermiddagar och kvällar. Särskilt för grundskoleeleverna är det viktigt då många annars inte har något alternativ till att vara ute på stan. En bärande tanke i *Ungdom och makt* är att stärka ungdomars inflytande över områden i deras närmiljö: skolan, fritidsgården, föreningslivet et cetera.¹⁹ Särskilt fritiden framhålls som central. I betänkandet *Ungdom och makt* vill utredarna likställa fritidsverksamheten med skola och social verksamhet och föreslår att föreningspengar som kommer från stat, kommun och landsting ska föras över till föreningar där flertalet medlemmar är ungdomar.²⁰ Detta har senare i viss utsträckning genomförts.

Endast en tiondel av ungdomarna träffas på ungdomsgård eller fritidsgård. Fritidsgårdar har på många håll i samband med kommunala omprioriteringar tagits bort. Barnombudsmannen föreslog i sin årsrapport 2005, *Öppna för gränser*, att kommunerna borde kvalitets-säkra sina fritidsgårdar med avseende på variation i verksamheten, personaltäthet och kompetens. Vi ser det som angeläget att flertalet ungdomar kan känna sig välkomna till en fritidsgård och att ett utanförskap inte förstärks genom att enskilda grupper dominerar på gården. Inte minst med tanke på de ungdomar som inte har möjlighet att umgås med varandra i hemmiljö är fritidsgårdarnas kvalitet viktig.

Nöjda med var de träffar kompisar

Frågan "Hur bra eller dåligt tycker du att det är att umgås med dina kompisar på de ställen där ni brukar vara?" ställde vi också till ungdomarna i undersökningen.

Hur bra eller dåligt tycker du att det är att umgås med dina kompisar på de ställen där ni brukar vara? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Inte alls bra	0	1	1	0	0
Inte särskilt bra	2	3	1	1	2
Varken bra eller dåligt	7	10	10	10	9
Ganska bra	51	49	36	41	44
Mycket bra	39	38	51	48	44
Ej svar	*	*	*	*	0
Totalt	99	101	99	100	99
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

Hela 88 procent anser att det är ganska eller mycket bra och 2 procent att det inte är särskilt bra. Var tionde tycker vare sig det ena eller det andra. Endast två elever, 0 procent, tycker att det inte alls är bra. Inga tydliga skillnader mellan pojkar och flickor finns.

Kommentar

Det är uppenbart att de flesta uttrycker att de är nöjda med att umgås med sina vänner på de platser där de träffas.

Enligt rapporten *Hur kul är det på en skala?* är barn och unga nöjda med sin egen fritid.²¹ Mest nöjda är de med möjligheterna att välja vad de ska göra, med det de gör på loven, TV,

19 SOU 1991:12. Ungdom och makt.

20 Söderlind, I. Engwall, K. Var kommer barnen in? Institutet för framtidsstudier, 2005.

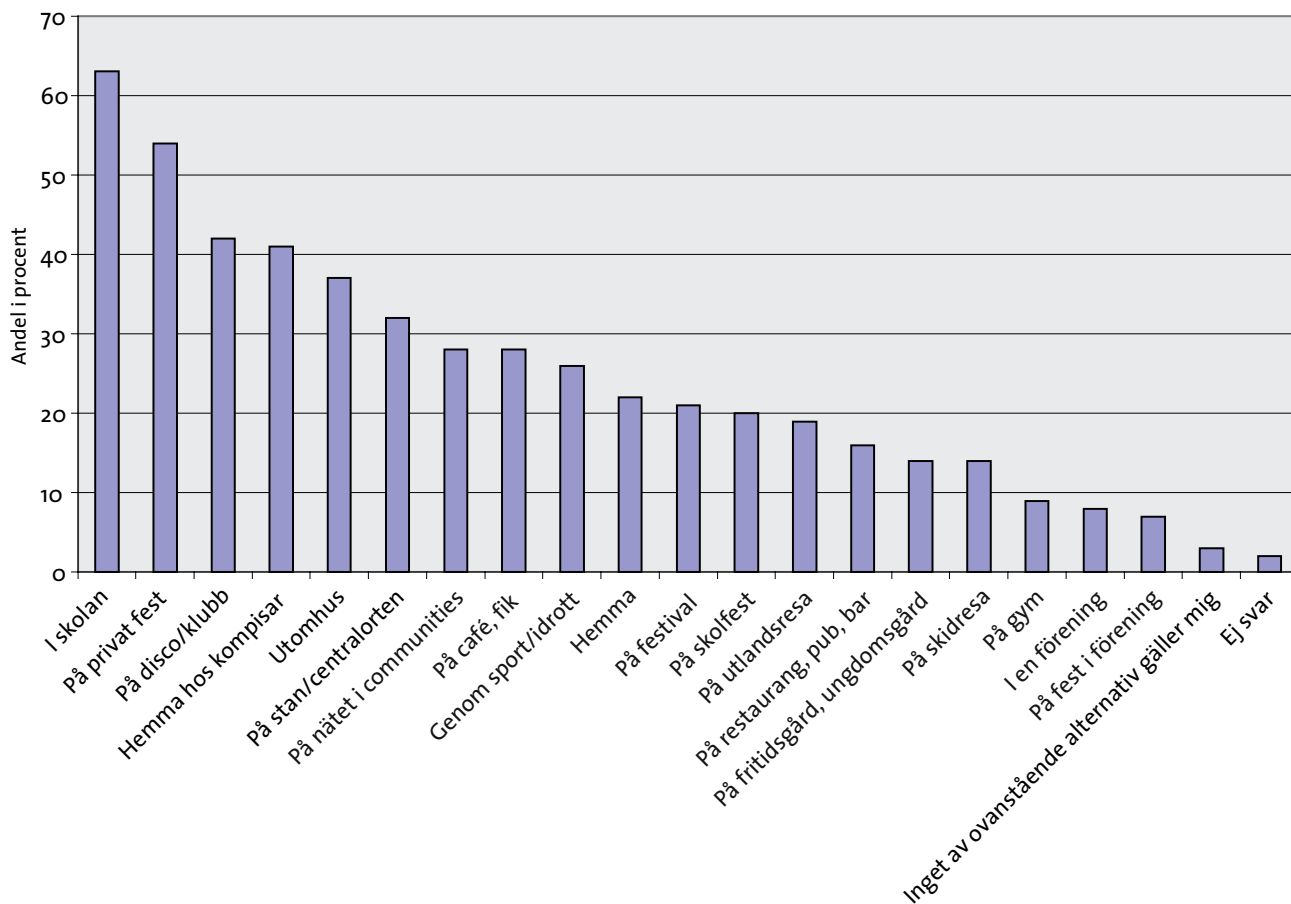
21 Resultat från undersökningen "Rätten att komma till tals", i *Hur kul är det på en skala?* Barnombudsmannen rapporterar BR 2005:03.

möjligheterna att idrotta och läsa böcker, men något mindre nöjda med vad det kostar att idrotta, gå på bio med mera. Det framgår vidare att nöjdheten med fritidens förutsättningar sjunker ganska mycket med stigande ålder. I områden där en stor andel har utländsk bakgrund är barn och unga mer nöjda med fritiden.

Kärlek i skolan

”Var kan du träffa någon som du vill bli ihop med?” frågade vi ungdomarna och de kunde välja mellan 20 givna alternativ.

Var kan du träffa någon som du vill bli ihop med?

De flesta, 63 procent, uppger *skolan*, medan 54 procent uppger *privat fest*, 42 procent *disco eller klubb* och 41 procent *hemma hos kompisar*. Signifikant fler gymnasister uppger de tre senare alternativen. Av ungdomarna svarar 37 procent *utomhus* och 32 procent *på stan/centralorten*, vilket uppges av högstadieläverna i större utsträckning.

En dryg fjärdedel svarar att de kan träffa en partner *på nätet*, *i communities* och lika många att de kunde träffa någon *på café eller fik*.

Kommentar

Sin partner hittar man vanligast i skolan, vilket ytterligare understryker skolans centrala roll i ungdomarnas liv. Skolan är inte bara undervisning. Barn och ungdomar tillbringar en stor del av dagen i skolan och skolan är viktig för deras socialisation och utveckling. När fritids-

hemmen integrerades med skolan innebar det att skolgården och korridorerna fick ännu större betydelse som plats för umgänge. Ofta betonas skolans sociala roll. Skollokalerna måste göras mer tillgängliga för elever utanför lektionstid.

Andra punkten i artikel 31 i barnkonventionen lyder: ”Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.”

Dåligt med inflytande

Ungdomarna fick svara på frågan ”Har du fått möjlighet att själv föra fram dina åsikter om vad du vill göra på fritiden till dem som bestämmer i kommunen/stadsdelen?”.

Har du fått möjlighet att själv föra fram dina åsikter om vad du vill göra på fritiden till dem som bestämmer i kommunen/stadsdelen? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Ja	18	13	11	11	13
Nej	82	87	90	89	84
Ej svar	*	*	*	*	3
Totalt	100	100	101	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* ”Ej svar” ingår inte i beräkningen i denna kolumn

Resultaten visar att ungdomar inte har mycket inflytande över kommunala fritidsbeslut.

En stor majoritet, 84 procent svarar *nej*. En minoritet, 13 procent, svarar *ja*. Gymnasisterna svarar mer frekvent *nej* på frågan.

Kommentar

Ungdomar har inte mycket inflytande över kommunala fritidsbeslut. Samhället har mycket att vinna på att ta vara på unga människors kunskap och engagemang. Ungdomar vet bättre än någon annan hur det är att vara ung i dagens samhälle.²² I betänkandet *Politik för unga* betonar utredarna att unga är lika vuxna och att det egentligen inte finns någon särskild grupp politikområden som rör unga, men anger samtidigt områden som ”kan vara mer lämpliga än andra för att starta ett politiskt engagemang eftersom de påtagligt berör de ungas vardag”.²³ Fritid, kultur samt bostads- och samhällsplanering är områden som anses höra hit.²⁴

Kommunerna borde på ett mer systematiskt sätt utveckla fler och bättre metoder för att få in ungdomars åsikter i de beslut som rör barn och unga. Ofta får de unga inte information om att frågor som gäller dem och deras fritid behandlas inom kommunen. En sådan information borde mer systematiskt kunna föras ut till de unga.

Enligt artikel 12 i barnkonventionen har barnet rätt ”att uttrycka egna åsikter i alla frågor som rör barnet”. Enligt punkt 2 i artikel 12 ska ”barnet särskilt beredas möjlighet att höras i

22 SOU 1996:22, Inflytande på riktigt.

23 SOU 1997:71, Politik för unga

24 Söderlind, I., Engwall, K. Var kommer barnen in? Institutet för framtidsstudier, 2005, s. 58.

alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet”. Sådana förfaranden kan vara kommunens arbete med att skapa nya detaljplaner eller anlägga eller förändra fritidsanläggningar.

FN:s barnrättskommitté har redan efter Sveriges första rapport till kommittén lyft fram vissa områden som särskilt centrala för barns och ungas inflytande. Det gäller samhällsplanering, beslut på lokal nivå och beslut och planering i skolan.

Respekt för ungdomars åsikter

Vi ville också veta om de som fått möjlighet till inflytande ansåg att de beslutande tagit hänsyn till deras framförda uppfattningar.

I de få fall som ungdomar haft möjlighet att föra fram sina synpunkter på fritidsbeslut har också hänsyn tagits till deras åsikter. Av den andel på 13 procent (117 personer i urvalet), som säger att de kan föra fram sina åsikter svarar två tredjedelar ja, att kommunen lyssnat på dem och en fjärdedel nej.

Kommentar

Det förefaller som om de kommunala beslutsfattarna i de fall de faktiskt inhämtat ungdomars synpunkter också låter sig påverkas ganska mycket av dem. Detta understryker ytterligare vikten av att utveckla metoder för att låta barn och unga komma till tals i frågor som berör dem. Det är också viktigt att återkoppla till ungdomarna hur deras uppfattning har påverkat besluten. Enligt artikel 12 i barnkonvention ska barnets åsikter tillmätas betydelse.

Sammanfattande slutsatser

Med denna enkätundersökning ville vi ta reda på i vilka sammanhang ungdomar väljer att pröva eller avstå från narkotika och alkohol samt vilka faktorer som ungdomarna själva anser påverkar dem i valet mellan att pröva eller avstå från alkohol och narkotika.

Av de elever som inte provat narkotika angav en stor majoritet, 83 procent, *jag tar helt avstånd från narkotika* som orsak till att de inte provat narkotika. Att de avstår för att *det är farligt för hälsan* svarar 77 procent medan 49 procent svarar *det är olagligt*, större andel i åttan än i gymnasiet.

Av eleverna vill 48 procent *inte tappa kontrollen*, 44 procent anser att *de har en god självkänsla*, och 41 procent är *rädda för att bli beroende*. Att *föräldrarna varnat dem för narkotika* uppger 37 procent, med övervikt för åttorna.

Vi frågade dem som provat narkotika vad som skulle kunna få dem att avstå från att prova igen. De vanligaste svaren är *jag ångrar att jag provat* och *vill aldrig göra det igen* och *det var ingen intressant erfarenhet*, som fick 35 procent vardera. En fjärdedel svarar att de skulle avstå om *det var svårt att få tag på narkotika*.

Nästan en av fyra av ungdomarna svarar *kunskap om att det är farligt* och lika stor andel skulle avstå om *jag trivdes med livet*.

Av de elever som svarar att de inte dricker alkohol svarade två tredjedelar av dessa att *alkohol är farligt för hälsan*, 54 procent att de avstår för att *föräldrarna vill det*, avsevärt färre gymnasister. Hälften av de svarande hävdar att de har *god självkänsla* och 46 procent

att de *inte vill tappa kontrollen* medan 44 procent svarar att de vågar göra det de vill utan alkohol. Att de avstår från alkohol för att de *idrottar* uppger 37 procent, med en tydlig övervikt för pojkarna.

På frågan vad som skulle få de som svarade att de dricker att avstå från alkohol var det vanligaste svaret att *alkohol var svårare att få tag på*, vilket 44 procent av dessa ungdomar uppger, avsevärt fler flickor än pojkar. Att de skulle avstå om deras *kompisar slutade dricka* uppger 34 procent, 28 procent uppger att *ingen langade*. En femtedel uppger *prishöjning* och lika många *poliskontroller bland ungdomar*. I grundskolan angav signifikant fler ungdomar alternativen att *smuggelsprit inte fanns att få tag i*, *förbud från föräldrarna*, att *jag hade bättre självkänsla*, att *mina föräldrar hade koll på mig när jag kom hem*, att *fler vuxna nattvandrade*.

Narkotika

Ungdomarna visar ett mycket klart avståndstagande från narkotika. Endast 5 procent anser att fritidsaktiviteter inte behöver vara narkotikafria. Den stora majoriteten är emot narkotika för att de anser att narkotika är farligt, dåligt, inte borde finnas och för att man inte förstår varför man ska ta narkotika.

Av den här undersökningen framgår att 5 procent i årskurs 8 testat narkotika medan 11 procent i andra årskursen i gymnasiet testat narkotika. Fler än fyra femtedelar svarar att de helt tar avstånd från narkotika.

Att testa narkotika verkar vara en engångsföreteelse för många av ungdomarna. Kunskap om narkotikans farlighet och en bättre livssituation skulle få en del ungdomar att avstå liksom att langningen försvårades. De flesta som testat verkar vilja undvika öppenhet kring narkotika. Man är privat eller någonstans utomhus när man testar.

Endast en sjättedel av ungdomarna svarar att de inte vet hur man får tag på narkotika. En del ungdomar får tag på narkotika genom kompisar. Det vanligaste är dock att langare via telefon eller på annat sätt förser ungdomar med narkotika. Nya metoder och mer resurser för att bekämpa denna brottslighet krävs för att få ner narkotikamissbruket bland unga personer.

Alkohol

Det förefaller som om ungdomar har roligt utan alkohol i opretentiösa sammanhang medan det kan vara svårare att roa sig på festivaler, discon, föreningsfester, privata fester och restauranger utan alkohol. Fest i skolan kräver inte heller alkohol på samma sätt som andra festliga sammanhang. Av ungdomarna svarar 60 procent att de inte önskar fler alkoholfria aktiviteter. Detta kan vara ett resultat av att föräldrarna inte är lika noga med regler kring alkohol som med regler om rökning, narkotika och uppförande. Framför allt ungdomar i andra årskursen på gymnasiet anser att var och en får ta ansvar för att sköta sig själv när det gäller alkohol.

Trots att det är förbjudet för personer under 18 år att köpa alkohol anger ändå 57 procent, fler än hälften och framför allt de äldre ungdomarna att de faktiskt dricker alkohol. Här har samhället misslyckats med att sprida entydig kunskap om alkoholens negativa effekter och att det är brottsligt att langa sprit till underåriga. Äldre ungdomar och unga vuxna förser i stor utsträckning de yngre med alkohol. Förstärkt information om att langning är olagligt och att det är skadligt för ungdomar att dricka borde spridas framför allt till de som är i 18 –

20-årsåldern. Föräldrarna är viktiga både som förebilder och när det gäller tydliga gränser för ungdomarnas alkoholanvändning inom familjen. Särskilda satsningar med insatser riktade till föräldrar om alkohol och andra droger är av grundläggande betydelse för att minska ungdomars drogmissbruk.

Många skulle avstå från alkohol om den vore mer svårtillgänglig.

Betydligt fler ungdomar i gymnasiet än i grundskolan uppger att de överhuvudtaget dricker alkohol. Alkoholintaget ökar alltså med åldern. De äldre uppger mer frekvent att de dricker alkohol på privata fester, på discon och i anslutning till skolavslutning. Båda åldersgrupperna anger att de dricker alkohol hemma hos kompisar eller hemma hos sig själva.

Påverkan

Ungdomarna anser att de påverkas av information i skolan och information från föräldrar och att även radio och TV påverkar dem i stor utsträckning.

Föräldrar

Föräldrarna är den viktigaste förebilden för ungdomarna. Barnombudsmannen menar att kunskapen om föräldrarnas centrala betydelse för ungdomars syn på alkohol och narkotika borde ökas hos beslutsfattare och allmänhet. Det är både föräldrarnas egna alkoholvanor och deras åsikter om alkohol och narkotika bland unga som påverkar ungdomarna.

Av svaren på frågan om vilka regler som finns i familjen kan vi se att det främst finns tydliga regler kring narkotika tätt följt av rökning i familjen. Regler kring alkohol finns inte i samma utsträckning. Detta återspeglas i ungdomarnas vanor och attityder. De är mycket mer restriktiva till narkotika än till alkohol. Föräldrastödsinsatser skulle sannolikt kunna bidra till att få ner alkoholkonsumtionen hos ungdomar.

Fritiden

Det är uppenbart att det ungdomar helst vill göra på fritiden är att umgås med kompisar. Utvecklingsmässigt är det också viktigt att man under de här åren när man skapar sig en ny mer vuxen identitet har möjlighet att spegla sig i jämnåriga.

Det är viktigt att det finns bra möjligheter för ungdomar i tonåren att umgås i olika sammanhang. Eftersom ungdomarna främst träffas hemma är en bra och välkommande hemmiljö en sådan viktig förutsättning.

Barnombudsmannen vill också understryka vikten av en tillgänglig skola på lektionsfri tid, att delar av skollokaler kan anpassas för fritidsverksamheter och att skolan kan ha öppet för ungdomar på eftermiddagar och kvällar. Skolan är inte bara undervisning. Barn och ungdomar tillbringar en stor del av dagen i skolan och skolan är viktig för deras socialisation och utveckling. I skolan måste en dialog med barn och unga skapas om hur de vill att skolan ska vara utformad och vad de vill kunna göra i anslutning till skolan.

Det framgår av studien att pojkarna tycker att det är viktigt att sporta, träna och idrotta och att idrottandet ofta är ett skäl att avstå från alkohol och narkotika. Mot denna bakgrund bör samhället och idrottsrörelsen se till att sport-, idrotts-, och träningsaktiviteter hålls helt drogfria. Det är också viktigt att hitta metoder och lägga mer resurser på att locka fler flickor till idrotten. Kulturaktiviteter som flickor ägnar sig åt i större utsträckning än pojkar bör få mer resurser och vara drogfria när de främst vänder sig till ungdomar.

Att ungdomar på fritiden mest lyssnar på musik och umgås med varandra är tydligt. Flickor verkar vara mer sociala och ambitiösa i skolarbetet än pojkar. Att pojkarna använder datorer och nätet i större utsträckning än flickor kommer också fram.

Inflytande

Ungdomars inflytande över kommunala fritidsbeslut är inte stort. Samhället har mycket att vinna på att ta vara på unga människors kunskap och engagemang. Det förefaller som om de kommunala beslutsfattarna i de fall de faktiskt inhämtat ungdomars synpunkter också låter sig påverkas ganska mycket av dem.

Fortsatta studier

I den utsträckning som resultaten av den här studien, där ungdomar själva har fått beskriva sina åsikter och vanor relaterat till alkohol och narkotika, skiljer sig från andra studier där barn och unga inte själva fått komma till tals vore det intressant för forskningen att studera vad dessa skillnader beror på. Om forskarvärlden i större utsträckning skulle vända sig direkt till barn och unga när de studerar områden som rör denna grupp skulle vi vuxna sannolikt få en helt annan bild av barns och ungas verklighet.

Barnombudsmannen hoppas att vi med denna studie lyft fram vikten av barns och ungas perspektiv på frågor som berör dem.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 1997:71 Politik för unga.

SOU 1991:12 Ungdom och makt.

SOU 1996:22 Inflytande på riktigt.

Litteratur

Ungdomsstyrelsen. Arenor för alla, en studie om ungas kultur- och fritidsvanor. Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:1.

Barnombudsmannen. Barn och unga berättar om stress. BR 2004:31.

Barnombudsmannen. Hur kul är det, på en skala?. BR 2005:03.

Söderlind, I., Engwall, K. Var kommer barnen in? Institutet för framtidsstudier, 2005.

Barnombudsmannen och Statistiska centralbyrån. Upp till 18 – fakta om barn och ungdom. Örebro, 2004.

Barnombudsmannen. Öppna för gränser – barns och ungas tankar om alkohol, tobak och narkotika. 2005.

Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning (CAN). Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2004. CAN Rapport nr 85, Stockholm, 2005.

Lilja, J. och Larsson, S. Ungdomsliv, identitet alkohol och droger. Statens Folkhälsoinstitut, rapport 2003:10.

Skolverket. Vem tror på skolan – attityder till skolan. Rapport 144. Stockholm, 1988.

Unicef. Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, s. 533. Unicef, 2002.

Ungdomsstyrelsen, Ensam är stark. Brus nr 1/04.

Övriga källor

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Skolelevers drogvanor 2004, Preliminär sammanfattning, 2004.

Sveriges Riksdag, Pressmeddelande 2005-05-17.

Forskarkonferens hösten 2004: Maktlöshet, likgiltighet eller för att det är kul – alkohol och drogers betydelse under ungdomstiden. Allmänna Barnhuset och Barnombudsmannen.

Koutakis, N., Stattin, H. Resultat från Örebro Preventionsprogram. Örebro Universitet, Center for Development Research, maj 2004.

Bilagor

Tabeller till undersökningen om ungdomars åsikter om fritid, alkohol och narkotika, 2005

1. Vad stämmer in på dig? Procent. Högst tre alternativ skulle uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Pröva nya aktiviteter	16	10	12	4	10
Göra saker som andra inte kan eller vågar	10	8	5	5	7
Mysa hemma	19	23	19	37	25
Hålla kroppen i trim	41	24	40	27	33
Njuta av livet och ha kul	39	41	38	54	44
Drömma mig bort	7	18	13	13	13
Tävla mot andra	13	3	12	5	8
Engagera mig i samhällsfrågor/politik	3	2	6	1	3
Ta det lugnt och koppla av	33	20	35	11	24
Ha mycket att göra	8	16	14	17	14
Fundera över livet	10	14	14	13	12
Lära mig nya saker	13	9	13	7	10
Resa och se nya ställen	12	22	16	27	19
Vara med kompisar	59	69	49	60	60
Träffa nya människor	4	16	5	16	11
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

2. Brukar du göra något av följande på din fritid? Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Dansa	2	20	2	23	13
Spela musikinstrument, sjunga, vara med i musikband, vara med i kör	18	21	24	22	21
Spela teater	0	3	0	4	2
Gå på bio, teater, konsert	24	39	36	59	41
Måla, rita, fota	17	29	13	27	22
Sy, sticka, pyssla, snickra	5	13	3	14	9
Gå på föreningsmöten	1	3	5	9	4
Mecka med motorer, fixa maskiner och apparater	27	4	20	3	12
Plugga, forska, läsa	27	42	37	58	41
Se på tv, dvd, video	72	77	79	83	78
Använda dator, spel, Internet	83	69	80	71	75
Lyssna på musik	73	84	87	91	83
Gå på fritidsgård, ungdomsgård	19	15	4	4	10
Sporta/idrotta/träna, rida, simma	60	62	73	63	64
Åka skateboard, inlines, snowboard	20	11	16	9	14
Shoppa	14	68	16	74	45
Jobba extra	7	8	21	34	18
Resa	10	16	12	26	16
Ta hand om djur	9	21	6	25	16
Träffa kompisar	72	84	75	87	79
Fiska	22	3	12	2	9
Vara ute i naturen	14	12	17	14	14
Hjälpa till med hushållsarbetet hemma	20	37	24	42	31
Inget av ovanstående alternativ gäller mig	-	-	-	-	-
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

3. Vilka hinder finns, om du inte kan göra det du vill på din fritid? Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Kostar för mycket	23	34	44	57	39
Inte tillgängliga lokaler för funktionshinder	3	1	1	1	2
Har inte tid	38	50	44	58	47
Har inga kompisar att göra det jag vill med	10	14	9	8	10
Dåliga kommunikationer där jag bor	6	3	7	14	8
Åldersgräns	26	17	39	48	32
Det jag vill göra finns inte i närheten av mitt hem	21	25	16	18	20
Får inte för mina föräldrar	17	16	6	5	10
Inget av ovanstående alternativ gäller mig	25	17	13	5	14
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

4. Har du fått möjlighet att själv föra fram dina åsikter om vad du vill göra på fritiden till dem som bestämmer i kommunen/stadsdelen? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Ja	18	13	11	11	13
Nej	82	87	90	89	84
Ej svar	*	*	*	*	3
Totalt	100	100	101	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

5. Har de tagit hänsyn till dina idéer och förslag? De som svarat "ja" på fråga 4. Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Ja	78	56	63	75	67
Nej	22	44	37	25	26
Ej svar	*	*	*	*	8
Totalt	100	100	100	100	101
Antal (procentbas)	37	25	19	24	117

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

6. Var brukar du umgås med dina kompisar? Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Hemma	80	85	83	91	84
Utomhus	66	59	53	49	55
I skolan	76	81	80	89	81
På café, fik	7	30	20	69	34
På fritidsgård, ungdomsgård	21	17	4	3	11
Genom sport/idrott	52	50	59	42	49
På restaurang, pub, bar	0	1	19	23	11
På disco/klubb	16	24	26	47	29
På stan/centralorten	27	54	29	53	42
På nätet, i communities	51	41	48	45	45
På gym	9	4	31	13	13
I en förening	9	6	11	13	10
På skolfest	4	5	14	11	8
På privat fest	17	26	59	76	45
På fest i förening	2	1	5	5	4
Hemma hos kompisar	75	84	78	84	79
På utlandsresa	2	5	8	19	9
På skidresa	12	6	12	13	10
På festival	7	8	20	24	15
Inget av ovanstående alternativ gäller mig	-	-	-	-	-
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

7. Hur bra eller dåligt tycker du att det är, att umgås med dina kompisar på de ställen där ni brukar vara? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Inte alls bra	0	1	1	0	0
Inte särskilt bra	2	3	1	1	2
Varken bra eller dåligt	7	10	10	10	9
Ganska bra	51	49	36	41	44
Mycket bra	39	38	51	48	44
Ej svar	*	*	*	*	0
Totalt	99	101	99	100	99
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

8. Var kan du träffa någon som du vill bli ihop med? Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Hemma	21	19	26	25	22
Utomhus	44	38	38	31	37
I skolan	70	61	66	62	63
På café, fik	19	28	29	35	28
På fritidsgård, ungdomsgård	19	22	12	4	14
Genom sport/idrott	26	26	30	28	26
På restaurang, pub, bar	6	8	28	25	16
På disco/klubb	32	40	46	52	42
På stan/centralorten	33	43	33	24	32
På nätet, i communities	34	22	26	32	28
På gym	6	4	15	12	9
I en förening	6	5	10	12	8
På skolfest	20	17	26	19	20
På privat fest	34	38	72	74	54
På fest i förening	7	6	12	7	7
Hemma hos kompisar	30	37	45	51	41
På utlandsresa	8	14	24	29	19
På skidresa	7	14	18	18	14
På festival	11	15	30	30	21
Inget av ovanstående alternativ gäller mig	3		4		3
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

9. Vilka av följande fritidsaktiviteter är roliga att göra utan alkohol? Andel ja-svar av dem som uttryckt sin åsikt på frågorna. Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
ja, gå på skolfest	73	86	47	53	65
ja, resa utomlands	88	95	75	77	84
ja, gå på restaurang, pub, bar	68	80	47	53	61
ja, gå på fritidsgård	79	92	68	83	81
ja, gå på privat fest	59	63	30	36	46
ja, gå på fest i förening	65	80	48	67	66
ja, vara hemma hos kompisar	94	95	95	97	96
ja, hänga på stan/centralorten	82	93	79	94	88
ja, gå på disco, klubb	68	73	33	38	52
ja, vara på festival	61	70	44	43	53
ja, åka på skolresa	83	90	79	81	84
ja, träffa min tjej/kille	92	98	95	98	96
ja, gå på konsert	73	91	79	89	84
Antalet (procentbasen) varierar mellan frågorna	129–194	135–203	120–169	166–249	574–835

10. Vill du att sådana aktiviteter för ungdomar i din ålder, som vi nämner i fråga 9, ska vara helt fria från alkohol? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Ja	63	62	13	19	38
Nej	37	38	87	81	60
Ej svar	*	*	*	*	2
Totalt	100	100	100	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881
* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn					

11. Motivera ditt svar på fråga 10 med egna ord:

Öppna svar

12. Vill du att sådana aktiviteter för ungdomar i din ålder, som vi nämner i fråga 9, ska vara helt fria från narkotika? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Ja	98	96	90	96	94
Nej	2	4	10	4	5
Ej svar	*	*	*	*	1
Alla	100	100	100	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881
* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn					

13. Motivera ditt svar på fråga 12 med egna ord:

Öppna svar

14. Dricker du alkohol överhuvudtaget? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Ja	28	32	83	86	57
Nej	72	68	17	14	42
Ej svar	*	*	*	*	1
Totalt	100	100	100	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

15. Vilka är orsakerna till att du inte dricker alkohol? De som svarat "nej" på fråga 14= 369 ip. Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Förbud för unga att köpa och bli serverade alkohol om man är under 18 år	42	25	14	30	31
Mina föräldrar vill inte att jag dricker alkohol	61	54	39	38	54
Alkohol är farligt för hälsan	70	71	54	65	68
Ingen i min familj dricker alkohol	14	13	25	16	15
Ingen av mina kompisar dricker alkohol	27	30	7	22	25
Det är dyrt	23	14	14	14	17
Jag är helnykterist av övertygelse	25	12	14	14	17
Det finns alkoholproblem i min familj	5	9	11	5	7
Jag har en god självkänsla	52	44	68	51	50
Mina föräldrar har koll på mig när jag kommer hem	24	21	11	5	20
Det finns vuxna som nattvandrar	3	6	0	0	4
Polisen kontrollerar de ställen där det kan förekomma alkohol bland ungdomar	7	6	0	0	5
Det är svårt att få tag på alkohol	8	14	0	3	9
Jag vågar göra det jag vill utan alkohol	38	48	46	60	44
Att jag idrottar	47	32	36	14	37
Vill inte tappa kontrollen	45	52	39	43	46
Det känns otäckt att dricka	14	21	7	24	18
Man vet inte vad man dricker, t.ex. hembränt eller smuggelsprit	27	28	14	16	25
Antal som svarat "nej" på fråga 14 (procentbas)	151	142	29	36	369

16. Vad skulle ha betydelse för att få dig att avstå från att dricka alkohol? De som svarat "ja" på fråga 14. Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Prishöjning	15	23	27	23	19
Förbud från föräldrarna	15	20	9	11	11
Kunskap om att det är farligt	11	12	3	9	7
Att smuggelsprit inte fanns att få tag i	24	28	11	8	11
Att jag hade en bättre självkänsla	9	23	7	9	9
Att ingen langade	35	42	25	36	28
Fler drogfria aktiviteter	6	14	9	10	8
Att mina kompisar slutade dricka alkohol	26	40	52	37	34
Att mina föräldrar hade koll på mig när jag kommer hem	6	28	1	6	6
Att fler vuxna nattvandrade	7	17	4	5	6
Att fler poliser kontrollerade de ställen där det kan förekomma alkohol bland ungdomar	19	31	21	22	19
Att alkohol var svårare att få tag på	50	59	39	61	44
Antal som svarat 2 "ja" på fråga 14 (procentbas)	59	67	145	217	502

17. Brukar du dricka alkohol i något av följande sammanhang? De som svarat "ja" på fråga 14. Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Helgmiddag med familjen	18	13	25	19	19
Högtidliga tillfällen med familjen t.ex. jul, påsk	32	21	41	42	37
I skolan	4	3	4	0	2
På café, fik	2	1	1	0	1
På utlandsresa	32	11	58	55	47
På skidresa	9	6	26	24	20
På privat fest	68	79	94	96	89
På skolfest	18	11	46	44	36
På fest i förening	11	7	29	19	19
I anslutning till skolavslutning	30	33	66	70	58
På restaurang, pub, bar	20	13	55	52	44
På disco/klubb	43	50	61	67	59
På fritidsgård, ungdomsgård	7	13	2	0	3
På festival	34	34	50	56	47
Tillsammans med klubbkamrater (i t.ex. idrottssammanhang)	2	3	14	8	8
Hemma själv	13	9	10	5	8
På stan/centralorten	30	20	10	4	11
Hemma hos kompisar	50	61	56	55	54
Utomhus med kompisar	55	49	36	27	36
Hemma hos mig med kompisar	34	37	41	35	36
Antal som svarat 2 "ja" på fråga 14 (procentbas)	59	67	145	217	502

18. Har du provat narkotika? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Ja	5	5	9	13	8
Nej	95	95	91	87	91
Ej svar	*	*	*	*	1
Totalt	100	100	100	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

19. Vilka är orsakerna till att du inte provat narkotika? De som svarat "nej" på fråga 18. Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Jag tar helt avstånd från narkotika	85	82	83	89	83
Det är olagligt	56	54	42	47	49
Jag är rädd för att åka fast	19	13	13	9	13
Narkotika är farligt för hälsan	78	80	74	80	77
Mina föräldrar varnar mig för att prova narkotika	48	41	28	33	37
Ingen av mina kompisar har provat narkotika	36	34	18	23	28
Det är inte socialt	35	21	22	16	23
Det är dyrt	36	21	19	19	23
Det är svårt att få tag på	17	15	12	8	13
Att jag idrottar	50	34	41	25	36
Har träffat personer som är beroende	15	18	21	25	19
Vill inte tappa kontrollen	53	51	46	48	48
Jag är rädd för att bli beroende	46	44	40	40	41
Jag har en god självkänsla	50	34	46	48	44
Mina föräldrar har koll på mig när jag kommer hem	22	17	8	11	15
Det finns vuxna som nattvandrar	6	7	5	2	4
Polisen kontrollerar de ställen där det kan förekomma narkotika	9	11	8	3	7
Antal (procentbas) ="Nej"-svar på fr. 18	202	202	157	222	805

20. Vad skulle kunna få dig att avstå från att prova narkotika igen? Antal och procent. De som svarat "ja" på fråga 18. Flera alternativ kunde uppges.

	Antal	Procent
Kostnaderna	13	18
Förbud från föräldrarna	7	10
Kunskap om att det är farligt	17	24
Att det var svårt att få tag på narkotika	18	25
Fler drogfria aktiviteter	2	3
Att mina kompisar inte höll på med narkotika	14	20
Att jag trivdes med livet	17	24
Att jag hade en bättre självkänsla	9	13
Jag ångrar att jag provat och vill aldrig göra det igen	25	35
Det var obehagligt att prova narkotika	14	20
Jag blev sjuk av att prova narkotika	12	17
Det var ingen intressant erfarenhet	25	35
Vetskapen om att det är kriminellt att både ha och använda narkotika	11	15
Att mina föräldrar hade koll på mig när jag kommer hem	4	6
Att fler vuxna nattvandrade	3	4
Att fler poliser kontrollerade de ställen där det kan förekomma narkotika	10	14
Ej svar	5	7

Antal (procentbas)= ja-svar på fr. 18: 71

21. I vilket/vilka sammanhang har du provat narkotika? Antal och procent. De som svarat "ja" på fråga 18. Flera alternativ kunde uppges.

	Antal	Procent
På café, fik	2	3
I skolan	9	13
På utlandsresa	9	13
På skidresa	0	0
På privat fest	39	55
På skolfest	3	4
På fest i förening	1	1
Vid skolavslutning	9	13
På restaurang, pub, bar	2	3
På disco/klubb	13	18
På gym	2	3
På fritidsgård, ungdomsgård	1	1
På festival	10	14
Tillsammans med klubbkamrater (i t.ex. idrottssammanhang)	3	4
Hemma hos kompisar	25	35
Utomhus med kompisar	26	37
På stan/centralorten	10	14
Hemma själv	6	8
Hemma hos mig med kompisar	12	17
Ej svar	2	3

Antal (procentbas)= ja-svar på fr.18:71

22. Vilka personer tror du har påverkat din inställning till alkohol och narkotika? Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Mina föräldrar	70	73	66	75	69
Mina kompisar	43	57	66	74	59
Mina syskon	27	31	32	33	30
Min flickvän/pojkvän	11	12	13	29	16
Lärare	35	32	18	21	26
Föreningsledare	14	10	7	6	9
Medlemmar i föreningar jag är med i	11	7	9	9	9
Personer jag mött på resor	3	2	8	7	5
Andra viktiga vuxna	22	30	23	30	25
Idoler	11	8	9	4	8
Inget av ovanstående alternativ gäller mig	12	5	12	6	9
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

23. Vilken information tror du har påverkat din inställning till alkohol och narkotika? Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Information i skolan	58	65	44	59	54
Information från föräldrar	56	57	45	54	51
Musikvideor	7	9	4	7	6
Veckotidningar	13	24	5	24	17
Nyhetsprogram i radio och tv	36	33	31	39	33
Internet	22	15	21	17	18
Artiklar i morgontidningar	18	15	15	20	16
Hälsoupplivningsbroschyrer och medicinska artiklar	18	21	19	25	20
TV-serier och filmer	25	26	26	27	25
Ungdomsprogram i radio och TV	16	27	18	28	22
Ungdomslitteratur	5	14	4	11	9
Informationskampanjer med reklam	6	7	14	17	10
Kvällstidningar	8	11	8	17	11
Data-, tv-spel	13	3	7	1	6
Annat sätt	27	22	23	23	22
Inget av ovanstående alternativ gäller mig	8	9	18	9	10
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

24. Hur skulle du få tag på alkohol om du ville det? Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Genom att mina föräldrar köper åt mig	11	3	30	29	18
Genom kompisar	45	50	83	71	60
Genom äldre syskon eller äldre kompisar	22	35	53	64	43
Genom att köpa smuggelsprit	14	8	38	24	20
Genom att ta olovandes från mina föräldrar	17	30	13	21	20
Genom Internet	4	1	3	0	2
Genom att handla i grannland	8	3	31	17	14
Genom att ringa ett tel.nr. så får jag köpa det jag vill	13	7	30	17	16
Genom en langare som är känd där jag bor	13	7	22	10	12
Genom en okänd langare	11	8	20	9	11
Genom att be någon utanför Systembolaget att handla åt mig	13	5	9	5	8
Inte aktuellt, jag dricker inte	28	27	5	6	16
Jag vet inte	5	5	3	2	4
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

25. Hur skulle du få tag på narkotika om du ville det? Procent. Flera alternativ kunde uppges.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Genom mina föräldrar	3	1	1	0	1
Genom kompisar	12	13	25	22	17
Genom äldre syskon eller äldre kompisar	6	8	5	4	5
Genom Internet	6	2	7	4	4
Genom att ta med från utlandsresa	5	2	5	5	4
Genom att ringa ett tel.nr. så får jag köpa det jag vill	8	5	10	6	7
Genom en langare som är känd där jag bor	11	5	7	5	6
Genom en okänd langare	8	5	9	7	7
Inte aktuellt, jag använder aldrig narkotika	59	67	46	56	54
Jag vet inte	17	12	21	16	16
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

26. Har ni i familjen tydliga regler kring...? Andel ja-svar i procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
narkotika?	90	88	90	90	89
rökning?	87	83	70	72	78
hur du uppför dig?	81	74	70	66	72
alkohol?	77	80	54	55	66
vad du får göra?	60	60	43	49	53
när du ska vara hemma?	56	63	27	30	44
vilka kompisar du umgås med?	23	21	11	14	17
hur du ser ut?	17	17	8	10	13
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

27. Är din förälder/dina föräldrar...? Procent.

	Årskurs 8		År 2 i gymnasiet		Alla
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Alldeles för sträng/stränga	9	13	8	4	8
Lagom bestämd/bestämda	91	86	91	94	87
Alldeles för slapp/slappa	0	2	1	2	1
Ej svar	*	*	*	*	4
Totalprocent	100	101	100	100	100
Antal (procentbas)	212	212	173	254	881

* "Ej svar" ingår inte i beräkningen i denna kolumn

Bakgrundsfaktorer

28. Är du ...?

	Antal	Procent
Kille	394	45
Tjej	470	53
Ej svar	17	2
Alla	881	100

29. Hur gammal är du?

	Antal	Procent
12 år	-	-
13 år	6	1
14 år	333	38
15 år	84	10
16 år	13	1
17 år	320	36
18 år	94	11
19 år	12	1
20 år el. äldre	2	0
Ej svar	17	2
Alla	881	100

30. Vilken årskurs går du i?

	Antal	Procent
År 8 i grundskolan	427	48
År 2 på gymnasiet	430	49
Ej svar	24	3
Alla	881	100

31. Var är du och dina föräldrar födda? Procent.

	Sverige	Annat land än Sverige	Ej svar	Total procent
Du själv	90	7	2	99
Din mamma	81	17	2	100
Din pappa	81	16	3	100

Antal (procentbas): 881

32. Vem bor du tillsammans med?

	Antal	Procent
Bor med båda mina föräldrar	575	65
Bor växelvis hos mina föräldrar	89	10
Bor med mamma	133	15
Bor med pappa	33	4
Annat	33	4
Ej svar	18	2
Alla	881	100

33. Hur bor du?

	Antal	Procent
Villa, kedjehus eller radhus	586	67
Bostadsrättslägenhet	79	9
Hyseslägenhet	170	19
Annat boende	28	3
Ej svar	18	2
Alla	881	100

**34. Har du något funktionshinder som försvårar för dig eller hindrar dig att göra vad du vill?
(Synskada eller hörselskada, rörelsehinder, något osynligt funktionshinder eller något annat?)**

	Antal	Procent
Ja	57	6
Nej	791	90
Ej svar	33	4
Alla	881	100

35. Vilken utbildning har din mamma – högsta avslutade utbildning?

	Antal	Procent
Gick inte ut grundskolan	10	1
Grundskola el. motsvarande	52	6
Gymnasieskola el. motsvarande	130	15
Yrkesutbildning efter gymnasiet	172	20
Universitet eller högskola	255	29
Vet inte	242	27
Ej svar	20	2
Alla	881	100

36. Vilken utbildning har din pappa – högsta avslutade utbildning?

	Antal	Procent
Gick inte ut grundskolan	14	2
Grundskola el. motsvarande	72	8
Gymnasieskola el. motsvarande	135	15
Yrkesutbildning efter gymnasiet	141	16
Universitet eller högskola	241	27
Vet inte	257	29
Ej svar	21	2
Alla	881	99

Jämförelse med andra statistiska källor

Procent

	Jämförande källa:	Denna undersökning, jan-feb 2005
Boende	Upp till 18, 2004	
villa, radhus/kedjehus	71	68
flerfamiljshus	30	29
annat boende	*	3
Totalt	101	100
Avser:	barn 0–17 år 2001/2002 Källa: SCB, ULF 2001/2002	barn i år 8 och år 2 i gy.
Bakgrund	Upp till 18, 2004	
Svensk bakgrund	86	85
Utländsk bakgrund	14	12
Ofullst uppgifter	*	3
Totalt	100	100
Avser:	13–17 år, år 2003 Källa: SCB, Befolkningsstatistiken	barn i år 8 och år 2 i gy
Vem bor du tillsammans med?	Upp till 18, 2004	
Bor med båda föräldrarna – pojkar	67	67
bor med båda föräldrarna – Flickor	66	66
Avser:	13–17 år, 2002 Källa: SCB, Barn och deras familjer 2002.	barn i år 8 och år 2 i gy
Vem bor du tillsammans med?	Hur kul är det på en skala?	
Bor med båda mina föräldrar	70	67
Bor växelvis hos mina föräldrar	7	10
Bor med mamma	18	15
Bor med pappa	3	4
Annat	1	4
Ej svar	*	2
Alla	100	100
Avser:	urval barn i årskurs 2–9, nov 2002 Källa: Barnombudsmannen	barn i år 8 och år 2 i gy
Har du något funktionshinder...?	Hur kul är det på en skala?	
Ja	6	7
Nej	94	93
Totalt	100	100
Avser:	Urval barn i år 2–9, nov 2002 Källa: Barnombudsmannen	barn i år 8 och år 2 i gy

